

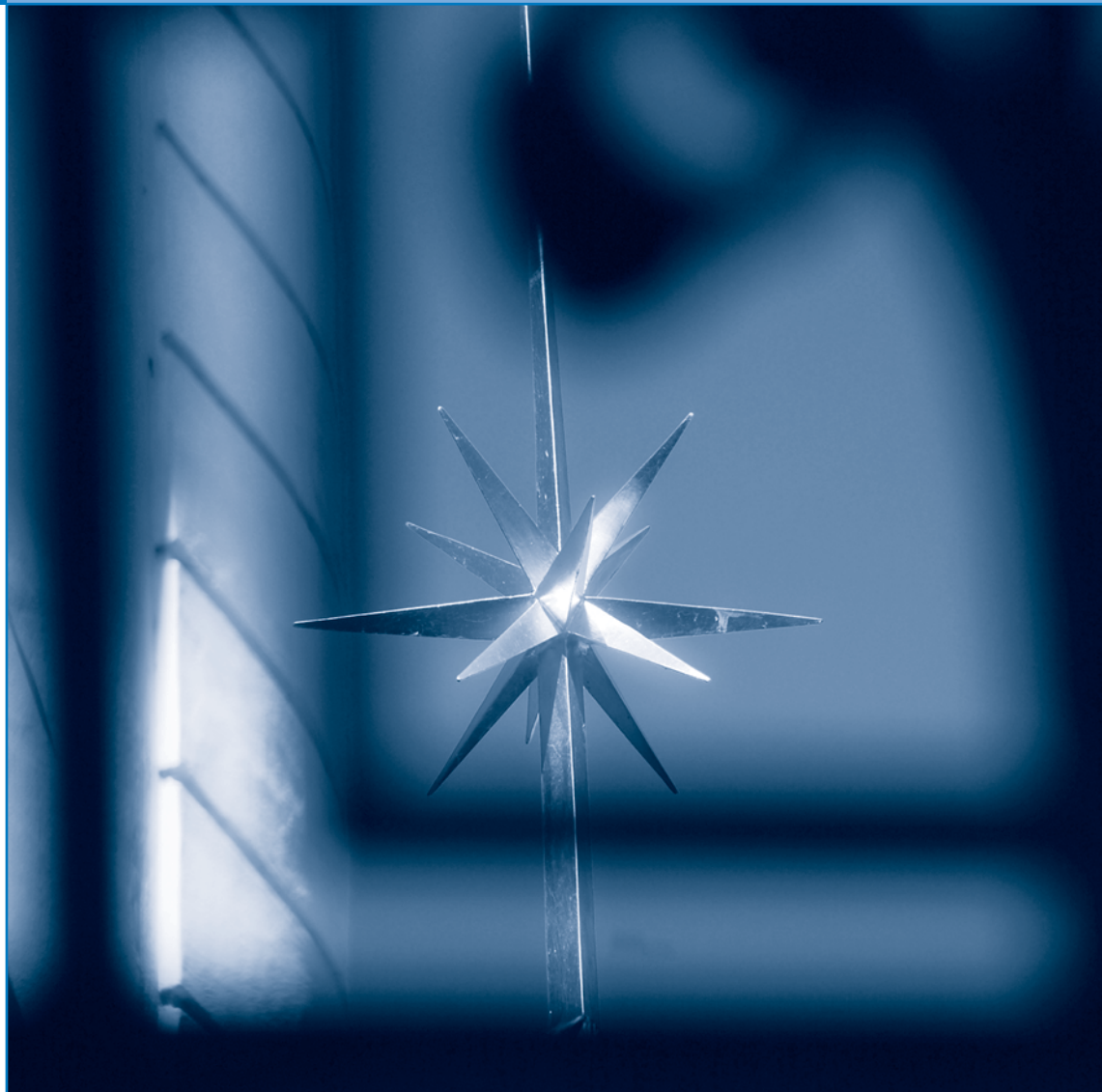

KROK

4

Ročník 7/2010

Kulturní
Revue
Olomouckého
Kraje

OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK

Špatné konce, dobré začátky – *Helena Veličková* 1

ROZHOVOR

Na počátku byl sen, na konci próza
– *Helena Veličková s Ivonou Březinovou* 2

ŘEČ SYMBOLŮ

Rozumíme hlasu zvonů? – *Jana Oppeltová, Nela Chládková* 6
Buď sláva Kašpárkům – vtipálkům z povolání! – *Luděk Richter* 12

PAMĚŤ KRAJINY

Exily a úkryty v české krajině – *Václav Vokolek* 15

UMĚNÍ LÉČIT

Jak stonali a léčili staří Čechové (1. část) – *Alena M. Černá* 18

OSVÍCENÉ HLAVY MINULOSTI

Švorností a prací – bratři Kleinové – *Renáta Fífková* 23

POEZIE

Skrytá rolička – *František Všeticka* 30

VÝTVARNÉ UMĚNÍ

Historie sbírky kresby Arcibiskupství olomouckého (1. část)
– *Martina Klopánová* 33

JUBILEA

Karel Hynek Mácha očima grafologie – *Helena Veličková* 37
Jubiläum Jiřího Loudy aneb 90 let umění žít – *Jitka Sládková* 42

STOLETÉ NOVINY 44

KNIHY Z REGIONU

Dějiny Olomouce poosmé (recenze) – *Nela Chládková* 46
Odpovědná sonda do tvorby Romana Ráže (recenze)
– *Bohumír Kolář* 49
Studovali práva (recenze) – *Jindřich Garčic* 51

HUMOR

Silvestrovská prognostika – *Černý Petr* 53
Kuriózní patenty z doby osvícenské – *Karolína Adamová* 55

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI 57

Foto na obálce: Hvězda u Sarkandrovky kaple, Olomouc
(foto Karel Zámečníček)

Doprovodné fotografie: Karel Zámečníček, cyklus Magická Olomouc

KROK • Kulturní revue Olomouckého kraje
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 7., číslo 4, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktorka: PhDr. Helena Veličková,
e-mail: velickova@vkol.cz
Odpovědná redaktorka: Mgr. Olga Chmelíčková,
e-mail: olga.chmelickova@vkol.cz

Redakční rada:
PhDr. Renáta Fífková,
e-mail: firkova@vmo.cz
Mgr. Nela Chládková
e-mail: nela@vkol.cz
RNDr. Lenka Prucková,
e-mail: pruckova@kml.cz

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková
Technická redakce: Petr Jančík
Tisk: Polygrafické středisko
Univerzity Palackého v Olomouci
Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)
Registrace: MK ČR E 6450

www.vkol.cz/krok

Uzávěrka čísla: 15. října 2010

Špatné konce, dobré začátky

Je to nutkavý a neodbytný pocit, když zavíráme dveře od bytu: Jsou zatažené kohoutky u sporáku? Neteče voda, nesvítí světlo v koupelně? Uvnitř bytu jsme v klidu, myšlenka se vetře až po zabouchnutí dveří. Ženy tím trpí více než muži, ti se však o to častěji ohlížejí za minulostí, když jde o úspěchy a neúspěchy osobní, případně celostátní – hlavně v politice. Takže když v prosinci zaskřípou panty dveří Starého Roku, zpozorní skoro každý.

Rok 2010 byl pozoruhodně bohatý na překvapení, zvraty a katastrofy. Společenské potíže s krizí přinesly osobní pohromy do mnohých rodin. Také pracovníky Vědecké knihovny v Olomouci zaskočila neblahá událost, když 8. srpna v 52 letech náhle zemřela ředitelka ing. Hana Študentová. Smrt relativně mladého člověka vždycky působí jako zvlášť důrazné memento. Navíc ještě před dvěma lety ji všichni považovali za mimořádně vitální ženu.

Smrt bezpochyby patří k životu, svou existencí připomíná člověku hodnotu života. Především vědomí smrtelnosti je tím, co člověka nutí o životě přemýšlet, dává hloubku jeho citu, probouzí vztah ke všemu, co světský život skýtá. Učí pokoře před vším, co nás přesahuje, ukazuje nemilosrdně, v čem jsme na tom bez výjimky stejně, pán nebo kmán. Učí milovat hmotný svět, ale nelpět na hmotě, podřízené zániku. Od Buddhových časů je známo, že utrpení je vždy následkem lpění.

Když smrt zabouchne dveře za odcházejícím člověkem, živí přehlédnou to, co po něm zůstalo, za pár okamžiků. Jeho dílo však zůstává a ovlivňuje dál naše životy. Poslední ředitelka změnila knihovnu v mnohém: Otevřela ji ještě více široké veřejnosti jako místo

veřejných akcí, přednášek, besed a výstav, vymykajících se knihovnickému odbornému horizontu. Velkou péčí věnovala finančnímu zajištění provozu knihovny a stavbám. Nejnáročnější byla přestavba tzv. provizorního skladu na novou čtyřpodlažní budovu. V ní byl mimo jiné vybudován trezor vzácných knih, rozsáhlé pracoviště historických fondů, dvě větší studovny a přednáškový sál. Ředitelka H. Študentová zavedla nové periodikum KROK – Knihovnická revue Olomouckého kraje, které získalo knihovně nové kontakty a příznivce v celé republice. Připravila lepší podmínky, aby se knihovna stala v budoucnu multifunkčním kulturním centrem, jak tomu ve světě leckde je.

Letošní Silvestr završí první desetiletí nového století a druhá dekáda je předmětem obav i nadějí. Knihovnu čeká nástup nového ředitele, s nímž jistě přijdou i změny. Poděkujme tedy za vše, co nám minulost dobrého zanechala, a dívejme se dál. Optimisté věří, že do roku 2020 dojde na novou budovu olomoucké vědecké knihovny, pesimisté poukazují na pokračující krizi a nastupující krutou zimu, která olomouckému kraji vytáhne další peníze z kapes. Říká se, že pesimisté mají vždycky pravdu, jenom z toho nemají radost. Ale pracovníci knihovny víc než na úředníky spoléhají na literáty, kteří jim dávají podstatu jejich chleba, a je-li literát ještě k tomu lyrickým básníkem, zaslouží si naprostou důvěru: „If Winter comes, can Spring be far behind?“ (Když Zima přichází, může být Jaro daleko?)

Věř Percyho Bysshe Shelleyho z Ódy na západní vítr jako ztělesnění racionální logiky, vizionářství a optimistického ducha ožívá každým rokem znovu.

Helena Veličková

Na počátku byl sen, na konci próza

Spisovatelka Ivona Březinová, autorka řady knih pro děti a mládež, se narodila 12.5. 1964 v Ústí nad Labem. Vystudovala gymnázium a Pedagogickou fakultu UJEP Ústí nad Labem, obor čeština – dějepis. Po absolvování zůstala na katedře bohemistiky, kde se věnovala především české literatuře 19. a začátku 20. století, později i literatuře pro děti a mládež. Jenže odmalička toužila hlavně psát knihy.

Kdy jste poprvé přišla na nápad, že budete psát?

Když jsem doma oznámila, že budu spisovatelkou, bylo mi pět. Dokázala jsem se zatím leda podepsat, ale příběhů jsem měla už tenkrát plnou hlavu. A pak, když jsem se naučila psát a číst, hltala jsem knihu za knihou a do tlustých sešitů bez linek krasopisně sepisovala svoje první básničky a pohádky. Psala jsem je tiskacím písmem, aby to vypadalo jako opravdové tištěné knihy. Občas jsem do nich kreslila i obrázky jako ilustrace. Takhle hra na spisovatelku mi vydržela celé dětství. A drží mě dodnes. Psaní se sice stalo mou profesí, ale zůstalo i mou nejoblíbenější zábavou.

Foto Petr Hejna

Jak se myšlenka poprvé stala skutekem – totiž první knihou?

Cesta k první knize byla dlouhá. Celou střední a vysokou školu jsem psala poezii, kterou jsem tu a tam otiskovala v novinách a časopisech. Později v práci jsem se pokoušela přednášet a psát články o tom, co napsali jiní. Ale pak přišel zlom. Bylo mi skoro třicet, měla jsem manžela, dvě malé děti a zajímavou práci, která ovšem po mém přestěhování zůstala sto kilometrů daleko. A tehdy, na mateřské dovolené, jsem si uvědomila, že můj dětský sen, to, že chci psát knihy, nevyprchal.

Ve volných chvílích jsem začala sedat s tužkou v ruce nad velkými linkovanými archy (počítač jsem tehdy doma ještě neměla) a v hlavě mi vznikala příběh Panáčka Paneláčka, skřítky vylíhnutého v dopisní schránce v podobném paneláku, v jakém jsem strávila dětství. Nikdy dřív jsem nepřemýšlela o tom, že budu psát pro děti, ale moje dvě malé dcery byly impulsem, který mi ukázal cestu. Dcery vyrostly, starší bude dvacet, mladší sedmnáct let, ale mně to dětské psaní zůstalo a jsem při něm šťastná.

Takže děti vám byly učíteli, tak jako vy jim.

Když říkám, že píšu jen pro děti, není to tak úplně pravda. Moje knihy jsou z velké části určené čtenářům dospívajícím. Ti už mnohdy opravdu dětmi nejsou a autor musí volit úplně jiný přístup, jak je oslovit. A to jak přímo knihou, tak i následně při besedách. Čeština naštěstí oplývá obrovskou škálou jazykových rejstříků a život je plný námětových rekvizit, které s vděčností přijímám. V těch chvílích vznikání příběhu i povídání si nad hotovou knihou si vždy uvědomuji, že spisovatel je v mnohém i herec. Každou knihou na sebe bereme jinou roli. A vždy musíme mít na paměti, pro jaké publikum píšeme. Tím, že se moje publikum neustále mění, že jedna kniha je pro prvňáčky, druhá pro maturanty, další určena k předčítání předškolákům a zase jiná pro čtenáře, kteří už si začínají svými zájmy a zkušenostmi volit příští směr, je moje práce velmi pestrá a paradoxně mi umožňuje, abych i při psaní relaxovala.

Jde vám psaní rychle od ruky, nebo se k psaní odhodláte po delším rozmýšlení? Většinou si lidé představují první případ, ale druhý je prý častý, přezdívám mu „nerudovský typ“.

Foto Petr Hejna

Ne vždy psaní zahrnuje jen samotný proces, kdy vyfukávám na klávesnici písmenka. To se mi občas podaří při psaní nějaké pohádky. Ve většině případů předchází psaní důkladná příprava, která obvykle trvá déle než samotné tvoření příběhu.

Než jsem se pustila do psaní triptychu *Holky na vodítku* (o problematice závislosti), prostudovala jsem si spousty odborné literatury. Ale ani to v tomhle případě nestačilo. Musela jsem přímo do terénu. Absolvovala jsem krátkou stáž v DROP-INu, vyzkoušela jsem si práci streetworkera, podnikla jsem několik cest do protidrogových léčeben, diagnostických center pro mládež, na psychiatrická oddělení i detoxikační jednotky. Nebyl to příjemný rok. Ale bez takto intenzivního

získávání informací bych knihy o narkomanech, gamblerech a lidech trpících anorexií nebo bulimií napsat nedokázala. (Podobného ladění je jedna z mých posledních knih s drsným názvem *Držkou na rohožce* o chlapci, který v den svých osmnáctin natěšeně opouští zdi dětského domova.)

Stejná situace nastala, když jsem si usmyslela napsat knihu o problematice Alzheimerovy choroby, navíc to měla být kniha určená malým dětem. Opět mě neminuly návštěvy na psychiatrických klinikách, v gerontologických centrech, stacionářích a specializovaných klubech. Musela jsem tu nemoc nejen poznat, ale i pochopit. Aspoň v pocitech ji prožít s příbuznými nemocných i s nemocnými samými. A teprve pak jsem to všechno mohla začít vyprávět přes optiku šestiletého dítěte. Aby už ti malí pochopili, že jejich pradědečkové a prababičky mohou tuhle zvláštní (ale čím dál častější) nemoc mít, že může být součástí i jejich rodinného mikrosvěta. Bála jsem se, že tenhle příběh pro děti napsat nedokážu. Opravdu jsem se bála. Ale *Lentilka pro dědu Edu* nakonec vznikla a čtou ji malí, velcí, mladí i staří. V tu chvíli si člověk řekne, že žádná námaha není marná.

Po zkušenosti s knihou *Lentilka pro dědu Edu*, která pro děti zpracovává vážné a těžké téma tak, aby jim bylo přístupné, jsem získala odvalu napsat knihu i o tělesně postiženém třetáčkovi na vozíčku. Kniha s pracovním názvem *Kluk a pes* (měla by vyjít začátkem roku 2011) je postavena na paralele školní docházky dítěte a asistenčního psa, který

Foto Helena Veličková

musí ve své speciální psí škole velmi usilovně studovat, aby se mohl stát psím asistentem, a mohl tak svému malému postiženému pánovi pomoci s jeho trampotami.

Takové knížky by jistě zajímaly i speciální pedagogy. Třeba jako doporučená četba pro ně i jejich žáky. Škoda, že doporučená četba se dnes ve školách moc nenosí. Pokud vím, psala jste i leccos, co přitáhne zájem dětí k literárním klasikům.

Už několik let pracuji na projektu, souvisícím s mou původní profesí, kdy jsem se věnovala literární historii jako teoretik. Nyní jako beletristku mě napadlo, že bych mohla zkoušet zpřístupnit velké spisovatelské osobnosti, které se bohužel čím

dál častěji stávají pouze položkami v seznamech doporučené četby, popřípadě figurují jako strašáci v maturitních otázkách, nějakým neotřelým, pro mladé přijatelným způsobem. Kniha *Básník v báglu* o putování party dívek a chlapců po stopách Karla Hynka Máchy se tak stala pilotní knihou celé série literárních cestopisů pro mládež. Při svých prázdninových cestách plných dobrodružných situací, nových přátelství a prvních lásek mají možnost poznat místa spojená s Karolinou Světlou, Boženou Němcovou, Margitou Figuli nebo Miguelem de Cervantes. Hrdinové knihy (a čtenáři) nepoznávají jen místa, seznamují se s literárními velikány a jejich životními osudy tak, aby neměli pocit, že listují učebnicí. To, že mě čtenáři neustále upomínají o další díly, mi dává pocit, že se projekt podařil. A že má smysl přemýšlet ještě o dalším pokračování.

Vaše knížky mají krásné a rozmanité ilustrace. Dokonce bych řekla, že mnohé čtenáře přitáhnou obrázky a pak se teprve pustí do čtení.

Někdy píšu netradiční metodou – píšu knihu pro děti podle již hotových ilustrací. Spolupracuji především s dědici Heleny Zmatlíkové, podle jejíchž obrázků vymyslím nové příběhy (*Žofinka Ofinka, Rozpustilá ozvěna, Dárek pro Sáru, Eliáš a liška*). Nově chystám knihu *Medvědí pohádka* podle ilustrací Jaromíra Zápala. Knihy *Kozí příběh* a právě vycházející *Ať žijí rytíři* jsou zase psané podle filmových scénářů.

Myslíte i na zvědavé děti? Na ty, co milují naučné knihy?

Moc mě bavila práce na *Velké dětské encyklopedii* a na knize *Zvířata zblízka*. Chystám se i na zá-

bavné zpracování české historie. Tohle všechno jsou pro mě výzvy ke hře, na jejímž konci by měla být úspěšná kniha. Jak moc se to daří, musí posoudit čtenáři.

Učíte na Literární akademii Josefa Škvoreckého. Jaká je tam pracovní náplň?

Vedu Katedru tvůrčího psaní, a tak se věnuji i práci editorské. Se skupinou studentů vždy dva semestry pracujeme na konkrétní povídkové sbírce. Mám velkou radost, že se daří dotáhnout projekt vždy až ke knižnímu vydání. Studenti si tak projdou procesem vzniku knihy od prvního hledání námětu až po autorské korektury a propagační čtení ve školách a knihovnách. Už nám takhle vyšla trojice knih dobrodružných žánrů (*Zuby nehty, Tisíc jizev, Ruce vzhůru*), velice potřebná sbírka erotických povídek pro mládež od patnácti let (*Nahoře bez... a dole taky*) a nyní chystáme pohádky pro neslyšící.

Takže je to vlastně týmová práce.

To jistě, a k tomu se náš tým neustále obměňuje.

Prozradíte nám, na co jste nejvíc pyšná?

Asi na to, že někteří z mých studentů (Zuzana Frantová, Kateřina Hejlová, Jiří Holub, Ladislav Karpianus) už vydali samostatné knihy. Je báječné být u toho, když něco nového vzniká.

Co byste na závěr vzkázala čtenářům KROKu? Že dětské sny je možné si opravdu plnit.

Děkuji za rozhovor.

Helena Veličková

Rozumíme hlasu zvonů?

Za hlasem zvonů s Janou Oppeltovou

Jedenadvacáté století si už dnes vysloužilo mnoho charakteristických přívlastků. Často slyšíme, že žijeme v době moderních informačních technologií nebo době rozvinuté dopravní infrastruktury. Můžeme to zjednodušit a říci, že žijeme v době plné zvuků, a to ve všemožných podobách. Jestliže v prehistorické době lidé kolem sebe slyšeli pouze hlasy přírody, svůj vlastní primitivní jazyk, šamanské rituální zpěvy a různá rytmická bubnování, dnes jsme permanentně obklopeni zvuky nejen lidí, ale převážně přístrojů, strojů a strojků, od ranního budíku až po večerní televizi, kterou slyšíme od bezohledných sousedů. Dospěli jsme k přemíře nejrozmanitějších tónů libozvučných i přímo kakofonických, zvuků, které se už neozývají pouze z lesů, vod a strání, ale z dálnic, televizi, rádií, počítačů, výtahů či vlezlých tlampačů na vesnici.

Přesto některé zvuky záměrně vyhledáváme, abychom polaskali naše smysly. Například jdeme na koncert vážné hudby či hip hopu. Některým zvukům naopak unikáme, protože je musíme denně nedobrovolně poslouchat, například vážnou hudbu s prarodiči nebo hip hop s dětmi.

Pro mě je svátečním zážitkem, když večer, přestože žiji ve větším městě, mohu poslouchat zvuk velmi starý, nevtíravý a jasně vypovídající, zvuk něžný, a přitom rázný – hlas zvonů. Je pryč doba, kdy hlas zvonů znamenal pro lidi základní orientaci v čase, kdy svolával na mši, vybízel k modlitbám či chránil věřící.

Co vše mohl prozradit hlas zvonů lidem v minulosti? Jaký měl pro ně význam?

Pohled do historické zvonárny, 1568

Význam zvonu v křesťanském středověku poměrně přesně a v potřebné zkratce určuje tzv. *septem virtutes campanae*, tedy sedm ctností zvonu: *Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum, defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro, est mea cunctorum terror vox daemoniorum*, což

by mohlo v přibližném překladu znít: Chválím pravého Boha, svolávám lid, shromažďuji klérus, oplakávám mrtvé, odháním mor, okrašluji svátky, můj hlas je postrachem všech démonů. O tom, že obdobně mnohovrstevnatě byla pojmána funkce zvonu i v barokních Čechách, svědčí nápis z roku 1752 na zvonu v kostele ve Vysokém Mýtě: Aj, já zvon Vavřínek, konám povinnou věc, chválu Bohu vzdávám, kněžstvo, lid svolávám, svátky oznamuju, zemřelých lituju, mračna zapuzuju.

V řeholních komunitách zvon pravidelně svolával k modlitbě hodin, které strukturovaly den a posvěcovaly čas. Po poslední z nich, nazývané *completorium*, *kompletář* či *doplňěk*, bylo zvykem v románských zemích zvonit k modlitbě *Ave Maria*, což se odehrálo zhruba půl hodiny po západu slunce. Ve 14. století se tato zvyklost rozšířila i do střední Evropy a zhruba ve stejné době bylo zavedeno v Itálii toto zvonění brzy ráno a nakonec i v poledne. Zatímco pro ranní a večerní zvonění se v češtině vžil název klekání, které evokuje postoj modlícího se člověka, synonymem pro polední zvonění se stal název modlitby *Anděl Páně*. Ta připomíná Vtělení Krista a zahrnuje v sobě tři již zmíněné modlitby *Zdrávas Maria*. Rytmus a délka zvonění tomu ostatně odpovídala, neboť se zvoník zároveň se zvoněním také modlil. Se zvoněním v poledne, při soumraku a kuropění, které oznamovalo čas a zároveň vybízelo pracujícího člověka k zastavení a modlitbě, se setkáváme nejen na venkově i ve 20. století. Byl to jiný, sakralizovaný čas – vzpomeňme na polednice a klekánice, které měly obcházet v této době lidské přibytky.

Obvykle jiným zvonem, nazývaným umíráček, se oznamovala smrt někoho z místní komunity.

Podle některých zvyklostí mělo zvonění velmi propracovaný průběh – v první části se jedním, dvěma či třemi úderý ohlašovalo, zda zemřel muž, žena či dítě. V druhé části počet úderů oznamoval věk zemřelého a konečně třetí část „oplakávala“ mrtvého – zvonilo se zvláštním způsobem, jakoby „trhaně“ s přírazem. Pokud o to pozůstali stáli, zvonily se také tzv. hrany – na polední zvonění obvykle navázalo delší (i hodinu trvajícím) vyzvánění různým počtem zvonů (někdy i všemi), které mělo připomenout zemřelého. V případech úmrtí na královském či císařském dvoře pak bylo nařízeno zvonění ve všech kostelech země. Ještě něco jiného bylo pak zvonění při pohřbu, kdy zvuk zvonů doprovázel zemřelého společně s průvodem až na hřbitov.

Zvony také svolávaly věřící na bohoslužby a zvuk malých i velkých kostelních zvonů doprovázel klíčovou událost katolické mše – totiž proměňování a pozdvihování. Zvonění mělo i praktický význam, protože se ho začalo používat i v případech, kdy bylo potřeba najednou něco oznámit většímu množství lidí – tak se zvoněním označoval začátek i konec trhu, konec šenkovní doby v hospodách, otevírání a zavírání městských bran, ale i třeba počátek a konec pracovní doby či školního vyučování, což ostatně znají žáci až dodnes. Nebyly to však jen pravidelné a očekávané události – zvonění doprovázelo církevní i světské slavnosti, z nichž můžeme jmenovat nejruznější prosebná i děkonná procesí a putě, příjezd a odjezd významných osobností, korunovací králů, intronizaci církevních hodnostářů i uzavření míru. Tady možná nebude od věci připomenout tzv. Říčanskou výzvu, jejímž smyslem bylo navázat na dlouholetou tradici udržovanou v italském

městě Roveretu. Zde a od roku 2001 i v některých místech v Čechách a na Moravě se 28. října v devět hodin večer zvony rozeznějí na paměť všech obětí 1. světové války.

A konečně něco také k ochranné funkci zvonu – zvonilo se proti mrakům, v čase války, moru a dalších katastrof. Z konce 17. století máme kronikářské svědectví, že zvuk sedlčanských zvonů zahnal obrovské hejno kobylek, které pustošily okolní pole. Ve chvílích akutního nebezpečí se zvonilo jinak, tzv. šturmem – rychlými údery se často pohybovalo jen srdcem zvonu a způsob zvonění měl varovat a svolat všechny k účinné pomoci. I zde je možné

přidat jednu současnou aktualizaci – na konci loňského roku, při příležitosti vrcholných jednání Kodaňské konference o klimatu, byli vyzváni všichni, aby se zapojili do akce Bellringing 350 a 350 údery na své zvony připomněli světu, že 0,035 % je hodnota koncentrace oxidu uhličitého v zemské atmosféře, která byla dosažena roku

Zvonkohra v Brodce u Přerova. Toto dílo vzniklo ve světoznámé zvonářské dílně zvonářky Marie Dytrychové-Tomáškové za pomoci místního obecního úřadu a mnoha brodeckých občanů. Zvonkohra byla uvedena do provozu v prvních vteřinách roku 2000

1988 a o které většina vědců předpokládá, že je ještě trvale udržitelná a nezpůsobuje nevratnou klimatickou změnu. I tady byla snaha použít zvonů jako varování před bezprostředně hrozícím nebezpečím.

Hlas zvonu tedy lidem sděloval mnoho důležitých informací. Promlouval k lidem nejen svým hlasem, ale i textem a obrazem. Ke zvonu patřilo také jméno. Tak jako patří k člověku. Bylo jméno zvonu jeho nezbytnou součástí, proč se zvony vůbec pojmenovávaly?

Pro člověka, kterého zvon doprovázel takřka od narození a doslova až do hrobu, měl zvon či zvony zcela nezastupitelné místo.

Už bylo zmíněno, že

bez hlaholu zvonů se neobešlo nic v životě konkrétní komunity, a tak pro každého jejího člena měl konkrétní zvon (nezapomínejme, že zvonů bylo na zvonici také víc) jasný a nezaměnitelný hlas. Vzpomeňme například na atmosféru, kterou vytváří Jaroslav Foglar ve svých románech ze Stínadel. Zní jimi zvony se jmény Dunivá Ka-

teřina, Živé srdce, Velký Dominik, Zlatá svatá či Umrlčí prst.

Zvony tak v rámci konkrétní komunity měly svá označení, která se mohla odvozovat podle jejich velikosti, tvůrce či pověsti, která je doprovázela. Příčinou konkrétního názvu zvonu byly i příležitosti, při nichž se zvonilo – tak například známe označení umíráčku.

Ovšem nejčastěji nese zvon jméno, které obdržel při slavnostním žehnání zvonů (benedikci, méně správně se taky někdy mluví o svěcení zvonů). Již v raném středověku se zvony žehnaly a od 10. století máme zprávy, že zvony byly zasvěceny konkrétnímu světcí, a tak prakticky dostaly i jeho jméno. Toto jméno se odráží často v nápisu v horní či dolní části zvonu (na čepci či věnci) a v pozdější době nalezneme dokonce na těle zvonu i vyobrazení onoho světce – patrona kostela, obce či zvonu samotného.

Pro zvoníka a znalce zvonů má však zvon víc než nezaměnitelný hlas – mluvíme o tom, že zvon má hlavu, rameno, tělo, krk, ústa, srdce, tvář. Popis částí zvonu nikoliv náhodou připomíná člověka a právě onen jiný charakter, význam a použití dává zvonu i určitý lidský rozměr, ke kterému jméno nepochybně patří.

Lidé tedy zvonům opravdu rozuměli a věděli, co jim daný zvon v danou chvíli sděluje. Význam nesl už samotný hlas konkrétního zvonu, přičemž a způsob zvonění jej dále zpřesňoval. Ne nadarmo se setkáváme v lidové slovesnosti s „přepisy“ či „překlady“ toho, co zvony říkají, do lidské řeči. Už v pohádce Dařbuján a Pandrhola zaznělo, že umíráček při skonu bohatého prý zvonil: „Pole, louky, dům“, jinde zas třeba: „Umřel nám bohatý, nechal nám dukáty.“ V opačném případě lidé

z hlasu zvonu vyvozovali slova „Žebrák, žebrák“ nebo „Nic neměl“. Podobných průpovědí známe z různých oblastí celou řadu.

Vraťme se k nápisům na zvonech – známe jich celou škálu již ze středověku. Odlišovaly se velikostí, podobou, umístěním na zvonu, typem písma, jazykem a samozřejmě obsahem. Naprostá většina nápisů se obracela k Nejsvětější Trojici a ke svatým – Panně Marii, evangelistům, třem králům a jiným, najdeme zde modlitby, biblické citace atd. Volně sem patří i jména svatých, ale také shrnutí významu zvonu tak, jak to bylo popsáno v *septem virtutes campanae*. Jinou skupinu tvoří pamětní nápisy – dozvídáme se zde, kdo a kdy zvon ulil, kdo byl duchovním správcem, patronem či kdo byli dobrodinci, kteří na pořízení zvonu přispěli. I zde, stejně jako u sedmi ctností a modliteb, zvon nezřídka mluví sám za sebe – tedy v první osobě, například: „*Ke cti a chvále Boží mne ulil mistr XY...*“

Zvuky zvonů se nám vracejí v moderním využití. V prvé řadě jsou zvony nepostradatelné pro čas Vánoc. Přestože se oslavy dříve ryze křesťanského svátku značně přizpůsobily dnešnímu životnímu stylu, stará tradice vyzvánění je stále jejich součástí, třeba i v podobě malého zvonečku, kterým zvoní rodiče po štedrovečerní večeři a oznamují tak dětem, že mohou jít ke stromečku.

Na jedné straně se zvonky staly jedním z nejběžnějších symbolů Vánoc, na druhé se využívají jako hudební nástroj. Zajímavým českým příkladem je Pražská mobilní zvonkohra, která má 57 zvonů, a jak název napovídá, je přemísitelná na určené místo kamionem. Její podoba je dítětem třetího tisíciletí, zatímco ona známá, pověstmi opředená loretánská zvonkohra vznik-

la již před více než třemi sty lety.

Hlas zvonu je tak využíván v hudebním světě a dává skladbám nový, duchovní rozměr. Například v Pavlicově Missa Brevis.

Hlas zvonu mívá i jiné moderní využití. Například jako vyzvánění v mobilu či pípnutí SMSky. A tak jestliže na celodenní túře po Beskydech uslyšíte hlas zvonu, ještě se neradujte, že se blíží vesnice, může to být kamarádova nová tříšestosmička s GPS navigací a zabudovaným foťákem.

Vraťme se ještě na chvíli k staleté tradici zvonů. Víme už, že zvonění bylo každodenní součástí všedního života křesťanského člověka a velmi důležitou součástí křesťanských rituálů. Nabízí se otázka, zda zvon a zvonění souviselo s křesťanstvím. Nebo mají něco podobného i země s jiným vyznáním?

První zvony jsou obvykle datovány do 3. tisíciletí př. Kr. a spojovány s archeologickými nálezy v Ninive, takže logicky křesťanství předcházejí. Ve 2. knize Mojžíšově (Ex 28,33) se dočteme o kněžském rouchu, které má být purpurové bar-

Zvon sv. Petr a Pavel v katedrále sv. Václava v Olomouci z roku 1827. Váží 2168 kg a má průměr 152 cm

vy a na jeho lemu mají být – kromě jiných ozdob – přivěšeny i drobné zlaté zvonečky. Kromě Palestiny se ve starověku setkáváme se zvony v celém středomoří – v Palestině, Řecku, Římě, ale také v Číně.

Dnes zvony doprovázejí i buddhistické a hinduistické rituály, zvonečky najdeme i u nás v obchodech s orientálním zbožím. Některé mají držadlo, tzv. dordže. To společně se zvonkem tvoří určitou jednotu – držadlo představuje mužský princip (pevnost a nezničitelnost), zvonek sám pak princip ženský (prázdnotu a moudrost). Při obřadech pak zvony doprovázejí různé rituály a symbolizují například bohy při tanci.

Přesto se mi zdá (může za to možná moje neznalost světa Východu), že zvon v křesťanství získal širší, možná až univerzální uplatnění. Zvon je společný různým křesťanským denominacím – potkáme ho v katolických kostelech, pravoslavných chrámech i protestantských modlitebnách. Liší se konkrétní zvyklosti spjaté se zvony (například forma zavěšení zvonu, způsob a příležitost, při

níž se zvonilo), ale zejména v Evropě se dokázaly zvony etablovat i v občanské, téměř zcela sekularizované společnosti.

Také u ostatních křesťanských denominací pochopitelně byly zvony. Tolerovaným církvím – augšpurské a helvetské konfesi – je sice toleranční patent zakazoval a povolil je až tzv. protestantský patent z roku 1861, ale po tomto datu mají protestantské chrámy už běžně věž a zvon či zvony. Obdobně i československá církev (později československá církev husitská), vzniklá roku 1920, má či měla zvony ve věžích svých sborů. Určitý odstup od tradice mít věže a zvony nalézáme až u neformálních křesťanských společenství či nově se uplatňujících denominací v současnosti.

Patří zvon k nejdůležitějšímu vybavení kostela? Kostel jistě musí mít oltář, ale už nemusí mít například kazatelnu nebo obrazy svatých. Může vůbec existovat kostel bez zvonu?

Zvon byl a je důležitou, avšak nikoli nezbytnou součástí chrámového mobiliáře. Jeho pořízení bylo spojeno s nemalými finančními náklady, proto počet a velikost zvonů signalizuje i ekonomickou sílu konkrétní komunity. Zvony ohrožovaly zejména požáry, ale známe také zvony puklé, ukradené či zrekvírované.

Rekvizice zvonů údajně pro potřeby zbrojního průmyslu provázely obě dvě světové války – zatímco během první byly zvony vyhazovány z věží a před transportem se rozbíjely na kusy, rekvizice za druhé světové války probíhaly sejmutím zvonů. Na konci války se některé zvony vrátily zpátky a byly zavěšeny zpět, nicméně počet roztavených, a tak nenávratně zničených zvonů pocházejících z Čech a Moravy se za 2. světové války odhaduje přibližně na 14 000 kusů.

Zatímco po 1. světové válce většina osiřelých zvonů obdržela nové zvony díky velkému zájmu a obětavosti místních obyvatel, po 2. světové válce tomu tak nebylo. Až v naší současnosti se pomalu nahrazují zrekvírované zvony, některé věže však zůstanou možná navždy prázdné. Vysídlené obce a opuštěné kostely postrádají totiž obyvatele, které by údery zvonu svolávaly či jim odměřovaly čas. V těchto krajích nejenže zvony schází, ale ty, co zůstaly, mlčí a také mizí. Vzpomeňme smutný konec zvonu z roku 1601 z kostela sv. Floriána v Krásném Březně u Ústí nad Labem, který téměř o čtyři sta let později zloději vyhodili z věže, střepy sebrali do sběrných surovin.

Abychom však nekončili smutně – nelze si nevšimnout, že některé zvony se pomalu probouzejí a zvoní se nejen ráno, v poledne a večer, před začátkem bohoslužeb či pohřbů, ale objevují se další příležitosti – již vzpomenuť zvonění na 28. října či při výročí některých důležitých událostí. Vzpomenout lze letošní oslavy výročí obnovení olomoucké univerzity, které byly 21. února 2010 zahájeny zvoněním zvonů významných olomouckých kostelů. Obdobně se některé kostely vrací k již většinou zcela zapomenuté tradici pravidelného zvonění v pátek ve tři hodiny odpoledne na připomínku Kristovy smrti na kříži.

Všechny tyto obnovující a rodící se příležitosti otevírají kapitolu našeho nového žití se zvony a hledání jejich nového místa v městské či vesnické komunitě 21. století. Věřme, že bude mít nadějeplné pokračování a že se vždy najdou ochotní zvoníci i ti, které zvuk zvonů přiměje, aby zvedli hlavu a pohlédli vzhůru.

Připravila Nela Chládková

Bud' sláva Kašpárkům – vtipálkům z povolání!

Luděk Richter

Chytrost a vtipnost jsou ceněny na celém světě, lidé se vždycky a všude chtěli bavit, a tak oceňovali vtipálky všemožného druhu, jak je zná i tradiční lidová slovesnost česká. Vtipnost se mohla projevit u jakékoli postavy, ale tradiční slovesnost si vytvořila i hrdiny na vtipnost (takořka) specializované – vtipálka téměř (či úplně) z povolání.

V českém lidovém vyprávění (později zaznamenávaném i písemně) byl takovým hrdinou bratr Jan Paleček, údajný šašek krále Jiřího, regionálně pak třeba chrudimský Kacafírek, v pověstech mnoha svými činy také Krakonoš či všelijací naschvální plivníci nebo pro pouhou škodolibou radost se proměňující vodníci. A také řada postav pohádkových.

Příslowecný český Honza ještě není tak docela oním typem vtipálka či šibala, ač s ním může mít styčné body jak v schopnosti nahlížet a řešit věci humorně, tak v selském rozumu až „vtipu“, jenž je mu dán. Nebývá to hlupák a jeho „hloupost“ je směšná jen zdánlivě a jak se záhy ukáže, je spíše kladem než záporem: je často spíš projevem nevědomého řešení přímočarou prostotou až absurditou, která intuitivně či paradoxně trefuje do černého.

Často je oním vtipálkem, který vědomě produkuje chytré kousky či výroky, švec nebo krejčí, vtipní taškáři (někdy i lháři), kteří přelstí a ze-

směšní naduté hlupáky, důvtipní hrdinové, kteří uhádnou zdánlivě neuhádnutelné hádanky, vtipnou analogií něco vyřeší nebo dovedou k poznání zatvrzelce.

Vtipálky mělo i lidové divadlo – totiž to pro lidové vrstvy vytvářené, s jeho vkusem a hodnotovou tradicí ladící, a podobně jako u folkloru praxí dobrušované a proto obecně přijímané jako archetyp lidového humorného postoje.

Zdrojem smíchu, ale i jakýmsi „lidovým vítězem“ tu byl už poněkud obhroublý a prostoduchý Hanswurst. Toho bychom však za vtipálka označili jen stěží: směšná je na něm spíš jeho primitivnost a živočišná přímočarost.

To jeho mazanější následovník Kaspar, Kasperl, u nás Kašpar, Kašpárek je už skutečným vtipálkem, využívajícím svůj vtip jak k vítězství, tak pro vytrstání nehodných a obveselení ostatních. Přežil v podstatě jen jako postava loutková (když do poloviny 19. století vystřídal Pimprle) – zato však i ve hrách tak vážných, jako je Faust či Don Šajn tzv. lidových loutkářů. Kašpar, Kašpárek, Pimprle bývá buď společníkem hlavního hrdiny, často jako kontrastní paralela k představiteli oficiální vznešenosti velkých ideálů (obdoba Quijotova druhá Sancho Panzy), nebo je samotářským potulným hrdinou, jakýmsi krajánkem, který se nahodile či cíleně vyskytne u problému, pomůže ho vyřešit a pokračuje dál ve své nekonečné pouti. Většinou není hlavním hrdinou (alespoň ne titulním), ve skutečnosti však bývá klíčovou postavou, od které vzejde řešení (rádce, pomocník), nebo

kteřá je navrhuje, ale k smůle svého pána jím není vyslyšena.

Jeho hodnotovou ambivalenci signalizuje už příznačný kostým: strakatý (vycházející z Harlekýna komedie dell'arte), čím dál častěji však červený se stejnobarevnou čapkou a rolničkami, odkazující k středověkému označení blázna, jenž má být ušetřen bití i zabití za své nemístné projevy, podobně jako blázen, šasek dvorský; ona ambivalence je zřejmá: moudré bláznovství, bláznivá moudrost. (Novodobý Kašpárek loutkových her je jen jeho dětem uzpůsobený odvar – s poněkud nesmyslnými souvislostmi: malý, důvtipný chlapec, oblečený čertvíproč jako středověký blázen.)

I Kašpar/Kašpárek je postava nemálo sporná: původně hrbatý obstarožní trpaslík, myslící jen na svého věčně hladového „nácička“ a neštítící se všelikých podrazů, zbabělosti, zrad..., v součtu

Kašpárek v rohlíku je česká divadelně hudební skupina, která vznikla v roce 2007 pro loutkohru Jihočeského divadla v Českých Budějovicích

však přeci jen (vědomě či nevědomě, nahodile, podvědomě či záměrně, přiznaně či nepřiznaně) stojící na straně elementární spravedlnosti.

Ostatně pojmy jako spravedlnost či morálka tu bývají až v druhém plánu; hlavní je pobavit – v tom se tradiční pojetí příliš neliší od naší doby. Je-li někdo vtipný, mazaný a daří se mu, získává nejen náš smích, ale i sympatie. Navíc pojetí vtipnosti a hlavně jejího hodnotového zařazení se nezříd-

ka značně liší od našeho dnešního hodnocení společenské či morální přijatelnosti, takže leccos nás dnes nerozesměje, nebo jen v rozporu s naším cítěním mravnosti, spravedlnosti, či obyčejné lidské slušnosti... Vtipy jsou to totiž často kruté: chytrák se osvobodí z pytle, v němž má být utopen, předstíráním, že je takto trestán za to, že se nechce stát starostou, a vláká tak do pytle ovčáka, který je posléze místo něj utopen. Lidové pojetí však vycházelo z daleko elementárnějších, praktičtějších zásad: hloupost za slouží potrestání, chytrost odměnu – a to i tam, kde můžeme uvažovat o vychytralém podvodu či mazanosti nebo prostě zneužití rozumové převahy. (A to nechávám stranou dnes těžko přijatelné a často velmi drsné „žerty“ na úkor jinověrců, cizáků, snad nejčastěji židů, u nichž oprávněnost zesměšnění, pokoření či dokonce tělesného trýznění až záhuby vyplývala už z etnika postiženého.)

Tak jako kousky vtipálků slouží někdy jenom k pobavení a jindy jsou jádrem poznání či řešení, tak i posluchači a diváci se kousky těchto vtipálků bavili, ale zároveň tím i dávali průchod svému pohledu na spravedlnost, morálku, společenské či politické poměry, na věci dílčí i stav světa jako celku. Vtipálci v české tradici vyjadřují vtipem to, co přímo vyjádřit nelze, především však pomáhají žít a přežít.

Exily a úkryty v české krajině (nahlédnutí za nízké horizonty)

Václav Vokolek

Procházíme-li krajinou a jsme-li pozornými poutníky, s překvapením zjišťujeme, co všechno se tu před námi ukrývá. Všechno. Nebo nic? Krajina miluje úkryty! Skrýše. Doupatá. Nory. Stejně jako věčná tajemství. A nerozpoznatelnost proměn. Proto je tak matoucí. Křehká. Plná šalebných převleků. Předstíraných doteků a falešných barev. Jejich hra není obrazem ani ješitně vedenou kresbou božského krajináře. Jen klam. Jen nastražená past skutečnosti. Odlesky. Záblesky. A překrývání realit.

A přece je tu vše utříděno do paralelních dějů oddělených přehnaně vysokou zdí. Dotýkáme se jen letmých stínů, díváme se do vydutých zrcadel. Rozhlížíme se a netušíme, že jsme právě vstoupili do labyrintu. Jen zdánlivě je vtěsnán mezi dva horizonty. Jestli krajina něco nesnáší, pak to jsou barevné pohlednice z dovolené. Taková přece není...

Ledacos v krajině připomíná život nočních dravců. Nikdy nespátní, splácejí dluhy věčnému hladu, který je základním diktátem přírodních dějů. Drobní vrazi i jejich oběti žijí nespátní. Jen

Kulíškov u Liběchova na Mělnicku

vržený stín, lehký šelest, cinknutí oblázky. Záblesk hrůzy v oku. Pokus o útěk. Děsem zadušený kvil. Pár kapek krve. A netečná luna znuděně si pohrávající s krajkovým mračen...

Na rozprostřeném ubruse krajiny se nacházejí i stopy lidí. Jsou matoucí. Nic neříkající. Nikam zřetelně nevedoucí. Jen jsou. Slova stejně jako skutky. Otisky prstů. Doteky ducha. Drobná vítězství a velké prohry. Střípky slávy. Útržky milost-

Kuliškov u Liběchova na Mělnicku

ných dopisů. Hluboké studny studu. Na jejich dně pouli oči žába moci. Směšná a strašná. Ale také vyprahlé cesty. Kapky potu. A marnost a bolest a zklamání.

Někde mezi tím kdosi nastražil klamné stopy dějin.

Vydat se po nich mohou jen ti, kdo milují pře-kvapení...

Česká kultura, a český duch vůbec, se také rády skrývají. V Čechách neplatí, že se před světem ukrývají lidé s výčitkami svědomí, spravedlnosti unikající zločinci či opovrhovaní zrádci. V České kotlině je tomu naopak. Výše jmenovaní se velice často vyhřívají na výsluní všeobecné přízně a lidé spravedliví, čestní a slušní vyhledávají úkryty

nebo prchají do nechtěných exilů. Tomuto podivnému jevu se říká české dějiny.

S nimi souvisejí dějiny české kultury. Také ta je velice často ukryta, ne snad z plachosti, ale spíše z nutnosti a ze strachu. Proto ji tak často nacházíme v podzemí, v úkrytech, jimiž generacemi pečlivě budované skrýše jsou. Česká země je jimi doslova pokryta. Dějiny českých úkrytů doposud nebyly sepsány, skrýše nezmapovány a nezdokumentovány, i když se jedná o důležitou součást české krajiny a jejich dějin. Navíc dějiny českých úkrytů a skrýší úzce souvisejí s duchovními dějinami středoevropského prostoru, které bychom měli, to

pro poučení, co nejpečlivěji studovat.

Vydat se na cestu. Sledovat zdánlivě čerstvou stopu, abychom poznali, že sledujeme jen přízraky. Postávat na rozcestích. A přece neustávat. Vyřknout několik jmen a zaklínat se cizími osudy. Prodírat se zarostlými cestami. Řídit se sluncem.

Obyvatelé nikoli pomyslných nor a doupat byli velice často ze svého zdánlivého bezpečí vyhnáni a kaceřováni, ale občas jim rafinované mimikry pomohly přežít. Když bylo nejhůře, a to bylo často, odebrali se do exilu. Hrdě odložili své stále zdokonalované mimikry a s bolestí opouštěli vyhrátá ústraní doupat a občas až manifestačně odcházeli za hranice domovem vymezeného prostoru. Ne aby zachránili své životy, ale zejména proto, aby přežilo to, co považovali za poklad nejcennější,

tedy víra, kultura, čest, morálka a samozřejmě svoboda. To ovšem v těch, co je následovali, vyvolalo posměch a smích.

Opustíš-li mne, nezahynu...

Jenomže skuteční exulanti, je jich většinou jen hrstka, pokaždé předpokládají slavný návrat, věří, že jejich odchod je dočasný. V tom tkví jejich závrtná iluze a největší tragédie. Pevně věří, že „až se vláda věcí do rukou tvých navrátí, ó lidé český“, nastane okamžik jejich slavného vjezdu do dokořán otevřených bran domova. To byl tragický omyl pobělohorské emigrace. Souvisel s ještě tragičtějším sloganem, spíše šalebnou pohádkou, že pravda a spravedlnost musí zvítězit.

To se ovšem nikdy nestalo a nestane. Čeští bratří sice úspěšně obraceli Eskymáky na víru, ale domů se nevrátili. Nemohli. Rozplynuli se jako příslovečné kapky v nelítostném moři historie. Připomíná je několik stop, překvapivě v místních názvech. Fulnek v Anglii, Nový Fulnek a Moravia na Jamajce nebo Moravia Hill v Jižní Africe.

Dějinné orákulum má ovšem v zásobě i největší vtip. Je to scénka velice vzácná a neuvádí se tak často, to proto, aby se neokoukala. Je to přece vrcholné číslo! Má poněkud složitý název: Občas se exulantům návrat umožní.

Vysněné se naplní. Nebohé navrátilce pak čeká to nejhorší – nikdo je nevíta. Naopak, jsou zostouzeni a vysmíváni. Jsou ti, kteří společně nesdíleli špínu ponížení, bláto zrady,

utajovanou rozkoš každodenní kolaborace. Exulanti jsou ostudně nevinní, zvláště ti, kteří za hranicemi marně bojovali proti domácímu zlu. Tak je obviníme z lehkomyšlného útěku. Navrátilíši se exulanti začnou svého vytouženého návratu trpce litovat. Pokládají si základní otázky.

Měl náš útěk nějaký smysl?

Je vlastně kam utéci?

Copak pravda a spravedlnost nikdy neztvídá?

Fátum zvané dějiny se může smíchem potřhat a nebozí navrátilci před jeho rozšklebenou tváří stojí a nechápou. Nechápou, že čas nelze vrátit. Vrátit se mohou jen oni! V tom je spravedlnost nespravedlnosti důsledná. Proto se velice často tito absurdní navrátilci ve svém domově stáhnou do vnitřní emigrace a na vládu věcí tvých je už nikdo nenachytá.

*Z cyklu Magická Olomouc – náhrobek v Křížové chodbě, kostel sv. Michala.
(Foto Karel Zámečníček)*

Jak stonali a léčili staří Čechové

Alena M. Černá

Snad každý má zkušenost s pojmem „nemoc“. Slovo, které budívalo respekt a strach, dnes občas bereme na lehkou váhu. Můžeme si to dovolit, ač podle mnohých odhadů jsme stejně nemocní nebo dokonce nemocnější než naši předkové. Spoléháme na zdravotníky jako na službu snadno dostupnou. Lékaře pokládáme za všemocného pána nad všemi chorobami. Bohužel se i dnes přesvědčujeme, že slepá víra v lékařskou vědu je někdy iluzorní, jsme tvorové smrtelní stejně jako dřív. Následky lehké mysli pak mnozí nesou a trápí se jimi celý život. Přitom by někdy stačilo málo – používat zdravý rozum a neprovokovat zubatou s kosou.

Tuhle podivnou bytost někdy přeceňujeme, jindy podceňujeme nejspíš proto, že ji málo známe a příliš jí nerozumíme: lékaři a knihy o léčení odjakživa používají slova nepřilíš srozumitelná. Na stránkách odborných knih jsou cizí slova řazena v zapeklitý sled, v němž se neškolená hlava nevyzná. Ani ve 14. a 15. století nebyly texty o nemocech a léčení snadno srozumitelné, ač si pisatelé mnohdy vystačili s češtinou. Dnes už je většina těchto textů zapomenuta. Jejich jazyk bývá lapidární, květnatý i explicitní, lahodný i komický, mnohé texty udivují slovním bohatstvím, pestrostí a tvořivými obraty, o kterých se dnešním mluvčím ani nesní. Většina staročeských lékařských pojednání zůstává v rukopisech, které nikdy nebyly vydány tiskem. Přitom obsahují množství cenných a zajímavých údajů, nemluvě o tom, že středověké texty mají pro dnešního čtenáře neotřelý jazykový

půvab. Jsou to specifické a svérázné dokumenty vývoje naší kultury – vždyť vztah lidí k tělu, jeho zdraví a síle byl vždy určující pro každou vyspělou civilizaci.

Odjakživa byl člověk stíhán úrazy a onemocněními, jejichž příčiny byly pro něho zjevné – a současně skryté. Pomoc hledal v závislosti na poznacích, čím je zdravotní obtíž způsobena. Léčení ve středověku bychom mohli rozdělit na tři typy: racionální, mechanické a okultní. Za léčbu člověk považoval především vše, co uklidňovalo bolest – ať již to byl např. klid, v němž bylo třeba ponechat zlomenou či poraněnou končetinu (tj. prostředky mechanické), nebo požívání jednoduchých prostředků uklidňujících nepříjemný a bolestivý stav (např. pití studené vody při onemocněních vyznačujících se horečnatými stavy) atd. Inspirativní bylo vše, co viděl kolem sebe v přírodě, sledoval kupříkladu zvířata. Staročeské prameny svědčí o napodobování zraněné či nemocné zvěře, která vyhledávala určité rostliny: v tzv. vodňanském lékařství je například zapsáno o léčení pomocí rostliny zvané *čakanka*: *Čakanka zelená spomáhá proti jedu a ukušení jedovatého, když ji, ztlukúc, i klad' na ukušenje, aneb vařenú pie. A toho jest dôvod, že kolčava jedem ostrícená běží k čakance*. Postřelený jelen si dokázal odstranit střelu z rány: *a to je často vídáno, že kdy jelen bude postřelen, hned běží do konopí a v usta nachvátá sémence a v ránu položí, a hned střěla vyskočí*. Některé podobné prepisy se odvolávají na nejvyšší lékařské autority; svědčí o tom příběh, jak

Hippokrates dospěl k léku proti zatvrzení střev: *Udalo se mistru Ipokrasovi státi podlé moře – naliť čáp pracuje, nemoha z sebe trusu pozbyti, a přišed ten čáp k vodě morské a vzem v nos té vody, i pustí sobě nose v žaludek a ihned z něho střelí trus. A tudy naučil se ten veliký mistr a lékař Ipokras, že lidem pomáhal v utvrzení v životě slanú vodú. Protož, v komž se trus staví, ten pí teplú slanú vodu, a budeť měkek.*

V léčebnou sílu se věřilo především u rostlin nápadně se vyznačujících vůní, případně obsahujících ve svých částech množství mízy či mléka. Rostliny byly ostatně základem nejstarších lékařských terapií. Důkazem toho je množství herbářů a bylinářů, které často tvoří součást lékařských spisů a které také patří k nejstarším památkám českého písemnictví vůbec. Dnes tomuto oboru říkáme fytotherapie. V menším množství, ale také velmi často, se užívalo léčebných prostředků živočišného původu, a to snad ze všech částí těla nejrůznějších živočichů, jejich orgánů, masa, kůže, krve, exkrementů atd. Velmi známá jsou léčiva z bobra, zvláště léčba bobrovým strojem, tedy částmi pohlavního ústrojí bobra: *když komu ruka nebo noha schne, učiň takto: vezmi bobrový stroj, což muožeš najstarší mieti, a ztluc jej dobře; vezmi bobrovú žluč a maž jí sobě tu bolest často; bobrový strój jsú múdce od bobra... A víno vařené s strojem bobrovým a s rútu a šalvějí spomáhá proti dně a proti padúci nemoci. A také mužóm povzdvíhá náčinie, když jej s vínkem vaří a po tříkrát pie; napitie vody, ješto jest v ní bobrový strój vařen, jest velmi spomocno [k snadnému porodu].* Ve velkém množství léčiv (odvarů, mastí, prášků atd.) je přítomna ingredience pocházející z bobra, což svědčí i o snadné dostupnosti těchto léků, tj. o tom, že

bobr byl ve středověku živočichem naprosto běžně se vyskytujícím na našem území.

Proti dně bylo zapotřebí masti, která se získávala hned z několika živočichů: *Vezmi krev hazu-ny [tj. kočky] a ovčie maso, vosk nový, boby, sred a múku režnú, suol, šalvějí a směš to v hromadu, ztluka vše u moždieři, a to vezmi všeho jednostajně. A potom kaž húsera tlustého upěci a vezmi sádlo z něho tekúcie a z toho ze všeho učiniž mast, a to vše zvaře, a tú mastí úd bolestný maž.*

Sádlo a kosti byly užívány nejčastěji; sádlo tvořilo „mazlavou“ složku různých mastí (masírování, které léčbu mastí provázelo, lze rovněž přiřadit k terapii mechanické). Na ukázkou uvedeme dva předpisy na mast proti dně: *vezmi psíka mladého, sele toho sedlského psa, a opař jeho jako prase a vniť z něho třeva a játry vyvrž ven. A vezma jalovec a ztluciž s starým sádlem, aby byl pln, a to zaší jej jako prase, a což z něho vykape, když se počne pěci, tiem tukem aby se mazal doluov; vezmi tuk z konských kostí a ze psích kostí a staré sádlo. Oblíbenou ingrediencí byli raci: *ktož chce šíp z rány flastrem vytáhnúti nebo jinú věc všelikú, učiň takto: vezmi raky a zaječie sádlo a ztluc to spolu dobře; zlámá li kto úd který sobě: najprvé vezmi raky nové živé, ztluka je dobře, obvieživ ten úd dobře tiem v dláhy i nechajž tak do tretieho dne, a budeš zdráv.**

Výjimečné postavení mezi ptáky vhodnými k léčení měl sup: z jeho těla bylo možno užít snad každou část: *hlava jeho komuž bude na hrdlo zvěšena, zubóm spomáhá, mozg jeho na otok pomazaný hned jej zažene, a žena, která jej vypie horce, tok svůj měséčný mieti bude, maso jeho zasušené a na prach zetřené a dané u víně teplém spomáhá tomu, kohož by vsteklý pes ukusil, oči jeho a pysk spálený na prach a tiem prachem zetření bývají uzdraveni,*

plíce jeho s dřevěným olejem ztlučené, a když tiem židoviny a chřepí bude mazati, padúci nemocí trápeného ihned jeho trápenie zbavíš, kuoži jeho uvěž v rúchu a pověs na hrdlo, bolestí hlavních i jiných mnohých prázden budeš

Účinnosti zvířecích exkrementů věnoval autor tzv. vodňanského lékařství celou pasáž, která stojí za zveřejnění: *Lajno neb trus: všeliké lajno horké jest, rozpúšťie bolest a přitahuje talov. Lajno psie, jesto jie kosti, bielé suší rány a nežity a vředy v hrdle, když k němu přičiniš strdu a pomažeš hrtanu. Kozie lajno spomáhá hlízám na kolenú a bolestem přehrbným. A kto jej pie, stavuje žlútennici. Volové lajno spomáhá proti uštnutí včelnému. A ktož flastr učiní z něho, divně spomáhá proti vodnému teletí. Holubí lajno jest horčejšie než jiná, protož s horčící flastr učiněný spomáhá proti nožnému křeči studenému. Kokotie neb slepičie lajno jest holubiemu podobné v moci, ale nenie tak horké. Myšie lajno, t. pižmové, spomocno jest, komu vlasy pršie. Kravie lajno nové nebo shřeté v listí v lecjakém spomocno jest proti hlízám. Ovčie lajno zetřené a pité jest pomocno, v komu se stavi.*

Někdy se rozlišovalo, kterému pohlaví je lék určen, jako např. v tomto receptu proti padoucnici: *Vezmi vlčie lajno, srdce a játry, a to muži od vlka a ženě od vlčice.* Důležité bylo i stáří zvířete a pacienta, například v receptu proti dně: *Vezmi psa starého starému a mladého mladému a ženě též, ale samici, a odříž to maso všecko a ztluc s hlavú i s kostmi a vař to v čistém hrnci. Pak ten tuk zbie-raj lžící do nádobie čistého a tiem tukem maž nemocného v horce doluov, a budeš zdráv.* Především u chorob souvisejících s hlavou bylo doporučováno přivázat zvíře na hlavu: *vezmi kokota a roztrhni jej za živa a třeva z něho vytrhna, uvěž na hlavu*

zatepla a s tiem se polož a uklid se, aby mohl spáti (proti znění v uších); vezmi štěňátko mladé, a rozkuchaje je, a tak teplé uvázati a uši a chřepí vniit olejem pomaž (proti bolesti hlavy).

Léčilo se i pomocí hmyzu a červů, např.: *Ktož chce klidvosr staviti, učiň takto: Vezmi červy, kteréžto po dešti z země lezú, a spal je na prach, zamaže dobře, pak zasypajz tiem prachem tu, kdežt teče, a staněť jistě.*

Jiným oblíbeným způsobem byla léčba kameny a kovy. Ku příkladu lektvar z perel, vhodný na nemocné srdce, obsahoval mj. safír, karneol, smaragd, zlato a stříbro. Používaly se i další přísady – sklo, mýdlo, sůl, síra, různé druhy hlíny atd. Leckdy byl nemocný léčen produkty lidského (vlastního) těla, zvl. ženským mlékem, menstruační krví a močí: *vymejž sobě najprvé tu bolest svým močem.* Dnešní knihy o uroterapii nejsou tedy žádnou novinkou. Je doloženo i užívání lidských pozůstatků při léčení: *O krvi stavení (v nadpisu). Nebo učiň takto, a toť jest jisté a pokušené, neboť ta věc i klidvosr stavuje: Vezmi kost z kostnice člověka umrlého a ztluc ji na prach a ten směš s bielkem vaječným a udělaj z toho flastr a polož jej na ránu.* Středověké lékařství se nezmiňuje o používání lidského sádla – to však máme doloženo z doby pozdější.

Pro středověké léčení bylo charakteristické, že se v něm stýkaly a překrývaly prvky tradičního, lidového lékařství s prvky „vědeckého“ lékařství. V pozdním středověku se léčení začalo věnovat stále více lékařů, kteří prošli odborným vzděláním, rozmohla se proto léčba *apatékami* či *lékařstvími*, tj. prostředky farmaceutického původu, vesměs složitě připravovanými a obsahujícími mnoho různých ingrediencí. Užívaly se

ve formě pilulek, mastí, sirupů, lektvarů, čípků atd. Ku příkladu proti *třesení srdce* se užíval lék z perel: *Těhdy přijmi dyamargariton a potom užívaj toho konfektu: Vezmi skořici, hřebíčky a cibule, lygnum aloes a kost z srdce jelenieho*. Lék byl často pojmenováván latinizovanou variantou řeckého spřežkového výrazu, v němž přední část *dia* znamenala ‚skrze, z‘; jméno bylo určeno převažující složkou, kterou lék obsahoval. V tomto konkrétním případě to byly kromě perel ještě drahé kameny a kovy (např. safír, smaragd, zlato, stříbro) a pepř, šafrán, šípky, růže, kardamon a mnohé další přísady. – Proti močení krve se na příklad doporučoval lektvar z máku, jehož název je tvořen obdobně: *dávaj mu na každý den té lektvaři, ješto slóve diacodion*. Nutno podotknout, že v terminologii farmaceutické se velmi často setkáváme s řeckolatinskou slovní zásobou, která jednoznačně pojmenovává ingredience, které je do léku třeba vložit. Často je ovšem zapsána v českém textu chybně, zkomoleně, neboť písař, nebyl-li současně specialistou v daném oboru, textu nepadně rozuměl. Nejstarší ucelenou farmaceutickou prací v češtině je překlad *Lumen apothecariorum* Quirika de Augustis, který pořídil na konci 15. století Matěj z Mýta; v ní nejlépe můžeme sledovat konkurenci řečtiny,

latiny a staré češtiny, která na konci středověku v odborné literatuře tohoto zaměření existovala.

Popisované způsoby léčby s jistým nadhledem můžeme zahrnout mezi prostředky racionální. Výrazným znakem středověkého lékařství jsou však také prostředky sugestivní, okultní. Ve staré češtině je doloženo užívání různých amuletů, návažů

Z cyklu *Magická Olomouc – Mariánský sloup*. (Foto Karel Zámečníček)

a zařikávání. Proti drobným předmětům přivázaným (resp. navázaným) na tělo, stč. *navuzum*, horlí koncem 14. století Tomáš ze Štútného: *slušie také věděti, že boh ustavil jest rozličná lékařství, ale ne léky, pro rozličná člověče porušení vnitřnie i vnějšie, jakož lékaři rozumějí, a to nenie protiv bohu, ani kostelniemu ustavení. Ale všichni jiní bobonci, kterýchž učení lékaři nedržie, leč žehnání, leč napsání která na jablce, na oplatce neb na listie, neb pro zuby, ješto na stieně škohrtají, leč návuzy, zapovědění jsú kostelem.* Častá byla léčba napsanými slovy, která člověk (zřejmě ve formě *navuzů*) držel při sobě. Nejvyšší účinek měla jména Boží, jména sv. Trojice, Matky Boží atd. Výjimečné postavení mezi svatými jmény má tzv. sedmdesát dva jmen Božích, jejichž zápis na lístku pomáhal proti zimnici i jiným chorobám. Někdy se uvádí, že zápisy neměly obsahovat zkratky, a některé nápisy zvyšovaly víru v účinnost tím, že byly zapsány „tajným“, nesrozumitelným jazykem – jako tento: *napiš tato jména na síru nebo na chlebu a daj je nemocnému sniesti: yran, kyran, kirian, kafratan, kastagan, skoroke, a když to snie, vezmiž rozchodník a mák i zetřiz to spolu a rozpust, čím chceš, a daj nemocnému ten nápoj pítí.* Nápisy se někdy přikládaly na bolestné místo: *[z vosku] udělej sedm pokrútek tenkých a vokrúhlých, pak napiš na každé Jezus Kristus a Zdráva Maria, pak přikládajž sobě ty pokrútky na ty bolesti tiem písmem, a to čin těch sedm dní. Pak vosmý den udělej z nich sviečku a daj ji do kostela, ať při mši shoří.* Jakýsi čtenář k návodu však připojil na okraj strany obrázek hlavy s šaškovskou čepicí a dopsal: *Moudrýs' lékař, až tě hlava bolí...*

Zařikání nemocí souvisí s pradávnu představou o tom, že nemoci způsobují zlé nadpřirozené bytosti (démoni) a také provinilé osoby (živé či

mrtvé). Rovněž existoval názor, že rozličné nemoci zavinili červi, hadi, žáby a jiné nelibé živočišstvo, jehož zárodky se především vzduchem či vodou dostaly do lidského organismu. Tyto bytosti, zvláště ovšem ty mytologické, bylo možno a záhodno zařikávat a způsobit jejich odchod z lidského těla. Čarovné lístky byly určeny zejména k zapuzení zimnice. Zimnice byla v představách lidu škodící ženská bytost, proto ji bylo možné vyhnat slovem, třeba jen napsaným, nevyřčeným. U některých návodů je ovšem explicitně stanoveno, že slova musí být pronesena nahlas: *Najprvé, jakž se dietě narodí, prvě, než od mateře uřezáno bude, ať je bába obrátí, kdež zadkem dítě leželo, ať tu leží hlavičkú. A rei taktó: Nemóž mi nižádný tohoto dítěte urknúti, a to ve jméno Otce † i Syna † i Ducha svatého. Amen.*

Mezi sugestivní metody léčby je nutno zařadit ještě jeden způsob, o jehož účinnosti se diskutuje i v moderní medicíně – jedná se o víru v uzdravení a o dobrou mysl pacienta, která může přispět ke zdárnému zdolání choroby. V lékařských spisech se nalézají řádky, které nabádají lékaře k tomu, aby posiloval pacientovy naděje v šťastný závěr: *máť lékař lahodnými slovy a utěšenými nemocného léčiti, těšiti a posilovati a jemu v každé příhodě zdravie sľibovati..., neb z takové věci neb řeči dobude duše nemocného zpuosoby dobré a usľechtilé, jížto přirozenie bývá posilněno proti nemoci a posileno tak, že z samého přirozenie vyjde dielo, kterézto jest silnějšie nežli dielo lékařovo s jeho nádobami i léky.*

Pokračování v příštím čísle

Autorka působí v Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. Text článku vychází z její knihy *Staročeské názvy chorob* (Praha, Nakladatelství Karolinum 2009).

Svorností a prací – bratři Kleinové

Renáta Fífková

V minulé části našeho putování za osvícenými hlavami jsme se seznámili s nevšední osobností hraběte Antonína Bedřicha Mitrovského, politika, vědce a mecenáše, s nímž je v našem regionu spjat zejména areál zámku a parku v Loučném nad Desnou (dříve Vízंबरk, Wiesenberg). Ještě za Mitrovského života s ním spolupracoval na různých projektech Franz Klein, jeden ze zakladatelů významné podnikatelské firmy. Po smrti hraběte Mitrovského pak bratři Kleinové na doporučení prof. Franze Riepla, předního znalce z oboru geologie, hutnictví železa a národního hospodářství, roku 1844 koupili od dědiců hraběte Mitrovského vízberské panství se zámekem, železárnami v Sobotíně, strojírnou v Petrovicích a válcovnou na kolejnici v Rejhoticích.

Předkové bratří Kleinů, vlastníci malé usedlosti v Kociánově u Vízंबरka, byli často jmenováni lovčími nebo zahradníky na tamějším žero-

Antonín Haala: Bratři Kleinové, akvarel a kvaš, rok 1858 (Národní památkový ústav, ú. o. p. Olomouc, Státní zámek Velké Losiny)

tínském velkostatku, a to ještě koncem 18. století. Avšak během jediné generace se Kleinové stali jednou z nejbohatších rodin celé tehdejší rakouské monarchie, a to díky čtyřem synům Johanna Friedricha Kleina (1756–1835): Franzi, Liborovi (1803–1848), Albertovi a Hubertovi (1811–1856), kteří založili z podnětu nejpodnikavějšího Franze, mimořádné osobnosti, jež se již za svého života

Pomník Franze Kleina I. před zahradním průčelím zámku v Loučné nad Desnou na fotografii z 90. let 19. století. Odhalen byl roku 1862, odstraněn po roce 1945. (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc)

mohla pyšnit neoficiálním titulem *Fürst der Arbeit* (Kníže práce), samostatnou podnikatelskou firmu.

Franz Klein I. (1800–1855) odešel z rodného Kociánova kolem roku 1815 za prací do liechtensteinské Lednice, kde v prvních desetiletích 19. století vznikl rozsáhlý přírodní krajinářský park

s množstvím romantických staveb. Následoval tak své starší bratry Josefa (1792–1830) a Engelberta (1797–1830), kteří zde našli obživu již dříve. Důležitá pro Franzův další osud byla okolnost, že kníže Johann I. Josef z Liechtensteina dal v lednickém parku provést rozsáhlé odvodňovací práce, kterými byla voda tamějších ramen Dyje spoutána do soustavy rybníků, potoků a hrází. S prováděním vodních staveb se zde seznámil i mladý Franz, což mu umožnilo vydat se na dráhu rybníkáře. Společně se svými bratry pak začal provádět různé vodní stavby, např. v Bzenci, Veselí nad Moravou, Uherském Hradišti, roku 1817 byla bratřím Kleinům svěřena regulace říčky Hané od Vyškova ke Kroměříži. Svou činnost posléze rozšířili i na silniční stavby na Moravě a ve Slezsku, vybudovali např. císařskou silnici mezi Olomoucí a Mikulovem, státní silnici z Olomouce do Svitav aj.

Dalším směrem v podnikání bratří Kleinů, průkopníků průmyslové revoluce v rakouské monarchii, se stalo provádění železničních staveb. Podíleli se např. na výstavbě železniční trati v rakouském Semmeringu, považované za první horskou železnici na světě a dnes obdivované památky UNESCO, na budování první dráhy na území Moravy – Severní dráhy Ferdinadovy, v letech 1842–1845 stavěli železnici z Olomouce do Prahy, v letech 1845–1846 železnici z Prahy na saské hranice. Zasloužili se o výstavbu nádraží v Zábřehu (1843), v Brně, spolu s firmou Vojtěcha Lanny vystavěli první nádraží parostrojní železnice v Praze (1844–1845, dnešní Masarykovo nádraží). Do poloviny čtyřicátých let 19. století se zejména díky účasti na stavbě prvních rakouských železnic firma bratří Kleinů vyšvihla na špičku rakouského podnikatelstva.

Postupně bratři Kleinové začali investovat i do nových oborů, které byly na jedné straně doplňkem jejich původního podnikání (hutnictví železa, strojírenství, těžba uhlí a železných rud), na druhé straně tyto hranice překračovaly (potravinářský a textilní průmysl), tak např. v roce 1851 vznikla nedaleko vízmberského zámku strojní přádelna lnu. S velkým respektem hodnotí práci i štedrost bratří Kleinů ve svém

Čtení o roce osmačtyřicátém Eduard Bass: *„Kleinové založili svůj vzestup na přesnosti a poctivosti a byli přítom lidé ušlechtilí, kteří se dobře starali o armády svých dělníků a neměli s nimi spory... bratři nelitovali peněz, šlo-li o nějakou obět pro vyšší, ideální cíl. Když se pražská universita rozhodla oslavit své jubileum postavením pomníku Karlu IV, shledalo se, že nejlepší místo pro něj by bylo před křížovnickým kostelem. To však tehdy bylo prostranství dosti mělké... Překlenout a vybudovat nad ním nábřeží bylo ovšem nad finanční síly university; ale Vojtěch (Albert – pozn. autorky) Klein... krásným gestem se nabídl, že provede překlenutí Vltavy a úpravu nového prostoru jako dar k universitnímu jubileu.“*

Albert Klein (1807–1877), po smrti Franze I. senioru rodu, byl povýšen císařem Františkem Josefem I. za zásluhy o rakouský průmysl roku 1859

Pohled na zámek v Loučné nad Desnou s parkem a rybníkem se sochou Neptuna v roce 1935 (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc)

do šlechtického stavu s přídomkem *von Wiesenberg*, roku 1864 do stavu rytířského a o osm let později povznesen do stavu svobodných pánů pro svou osobu i pro potomstvo. Tato nobilitace se stala bezesporu pádným důvodem k historizující přestavbě původní budovy zbrojovky v Sobotíně v reprezentativní sídlo mladší větve rodu Kleinů, v osobách Alberta a jeho synovce Franze II. (1825–1882) se totiž rod rozdělil na dvě linie: vízmberskou a sobotínskou. Zámek v Sobotíně obklopil rozsáhlý park, na jehož úpravách se podílel zřejmě c. k. umělecký zahradník A. G. Rosenthal a přední český zahradní architekt František Thomayer. Zároveň vyrostl ve svahu nad silnicí ze Šumperka do Bruntálu jakýsi protipól tohoto areálu a také významná dominanta obce, mauzoleum sobotínské větve rodu Kleinů z Wiesenberga

Sv. Hubert, litinová socha z roku 1846, dílo Adama Ramelmayera (Foto Milan Fířka, 2005)

s přilehlým parkem, navržené na počátku 80. let 19. století vídeňským architektem Wenzlem S. Baumheyerem podle zásad italského renesančního architekta Andrey Palladia.

Jak je patrné z předcházejících řádků, životním stylem se Kleinové, nobilitovaní plebejci, snažili vyrovnat předním starobylým šlechtickým rodům monarchie. V Brně, kde byli vázáni četnými ob-

chodními kontakty, si nechali v letech 1847–1848 podle projektu známého vídeňského architekta Ludwiga von Förstera vystavět unikátní palác v neorenesančním slohu s litinovými arkýři v průčelí (Kleinův palác, nám. Svobody 15), zakoupili šlechtické statky v Uhrách a Dolním Rakousku i severomoravské panství Vízemberk se zámekem, který vlastnili až do roku 1945 a z něhož vybudovali své rodové sídlo. Prezentace zámožnosti a dobrého vkusu rodiny se samozřejmě neobešla bez množství luxusních předmětů a uměleckých děl, které Kleinové skupovali. Za zmínku stojí zejména sbírka obrazů, instalovaná původně na vízberském zámku a specializovaná především na holandské žánrové malířství 17. století, která údajně obsahovala i Rembrandtovu Hlavu muže a jednu olejomalbu Nicolase Poussina, a na našem území zcela jedinečné obrazové tapety, jimiž byl vybaven salon sloužící jako velký dětský pokoj v prvním patře východního křídla tohoto zámku. V tzv. indiánském salonu byly stěny rozčleněny do iluzivních lisénových rámců, v nichž se nacházely romantické žánrové výjevy ze života jihoamerických indiánů a bílých kolonistů pořízené kolem poloviny 19. století (skolení býka, výměnný obchod s indiány, indiáni na lovu aligátora a pumy, boj bělochů s indiány). Tyto unikátní tapety, zničené před několika lety, byly zhotoveny ručním vícebarevným tiskem v manufaktuře Jeana Zubera v alsaském Rixheimu.

Nevšední zájem Kleinů o Nový svět dokládají i mnohé cestopisy, průvodci po USA z druhé poloviny předminulého století i Prescottovy Dějiny dobytí Mexika, spolu s nespočty dobrodružnými romány J. F. Coopera ze 40. let 19. století uložené původně v knihovně Kleinů na vízberském

zámku. V této bibliotéce, čítající na 1 400 titulů, nalezneme mnohá díla literatury krásné (mezi nimi ovšem zcela převládají sentimentální či dobrodružné romány a novely), z literatury odborné je zde zastoupena především historie, literatura hospodářská, vlastivědná a také zde nalezneme několik kuchařských knih od konce 18. až po začátek 20. století. Na první pohled jde o knihovnu, která si na rozdíl od bibliotéky hraběte Mitrovského či knihovny žerotínské nečinila žádné vědecké ambice. Výjimku tvoří pouze unikátní a rozsáhlé edice technické a obchodně právní literatury, související s podnikatelskou činností rodiny.

Mimořádně citlivý vztah měli Kleinové k přírodě, o čemž svědčí fakt, že všude, kde se usídlili, nechávali okolní krajinu zušlechtovat rukou zahradníků, a také skutečnost, že mnozí z nich byli členy různých zahradnických a přírodovědných spolků. Za Kleinů byla proto dovršena přeměna loučenského zámeckého parku, započatá již hrabětem Antonínem Bedřichem Mitrovským, ve vrcholné dílo přírodně krajinářského slohu. V dendrologické skladbě parku se také patrně odrazilo okouzlení Kleinů Novým světem. Vždyť vznikal v době, kdy vrcholilo sběratelství exotických dřevin. Díky jejich působení zámecký park proslul nejen promyšlenou kompozicí jedno-

Atlas se skleněnou „zeměkoulí“, socha v zámeckém parku v Loučné nad Desnou na fotografii z 90. let 19. století (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc)

vých částí, bohatým sortimentem domácích i exotických dřevin a skleníkových rostlin, ale získal také zcela specifický ráz. Byl vybaven užitnými i okrasnými předměty vyrobenými z „vedlejšího produktu“ průmyslové revoluce, téže revoluce, která na své mohutné vlně vynesla plebejce Kleiny mezi nejbohatší aristokratické rodiny monarchie, totiž z umělecké litiny. Do dnešních dnů dochované litinové plastiky středověkých světců, výrobky sobotínsko-štěpánovských železáren, které rodina vlastnila, dávají leccos tušit o tehdejších majitelích zámku.

Mauzoleum svobodných pánů Kleinů z Wiesenberga v Sobotíně, plán vstupní brány (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc)

Období od konce 40. let 19. století, kdy pole výtvarného umění opouštěl klasicismus a ke slovu se stále naléhavěji hlásil romantismus, inspirovaný počátkem středověkem jako slavným a idylickým obdobím evropských dějin, poskytovalo dostatek prostoru znovuobjevené křesťanské mystice a kultu světců. Kleinové tedy zvolili pro náměty soch v loučenském parku v německém prostředí oblíbené středověké světce: sv. Floriána, ochránce proti požáru, sv. Huberta, patrona lovců, a sv. Alžbětu Uherskou (Durynskou) jako symbol křesťanské lásky. Přítomnost této světice je zde více než výmluvná, vždyť sociální cítění Kleinů, bezesporu podmíněné i tím, že sami pocházeli ze skromných poměrů, se projevovalo neokázalou

chudinskou a charitativní péčí, svým dělníkům zajišťovali lékařskou péči a podporu v nemoci, pro chudé v Brně organizovali vyvažování polévky, na dobročinné účely a veřejné blaho vynakládali značné prostředky.

Litinová byla rovněž veranda před hlavním zámeckým průčelím, oplocení zámeckého parku, zahradní nábytek i četné architektonické doplňky samého zámku (schodiště, zábradlí, krby aj.). Zámecký park zkrášlovaly také plastiky z kamene a terakoty, námětově čerpající z antické mytologie (Neptun, Amfitrité, Diana), s jedinečnými skleněnými doplňky, unikátní pseudogotická kašna a několik romantických staveb – poustevna, mléčnice či polygonální zahradní pavilon. Znač-

né sympatie pak vzbuzuje fakt, že tento zámecký park neměl sloužit pouze k potěše a odpočinku svých šlechtických majitelů, ale byl za Kleinů zpřístupněn i veřejnosti.

V erbu měli Kleinové z Wiesenberga čtyři spojené ruce, v případě sobotínského větve doplněné heslem *Concordia et labore* (Svorností a prací). Nutno podotknout, že tomuto morálnímu imperativu se čtveřice sourozenců, zakladatelů rodinné firmy, nikdy nezpronevěřila. V následujících generacích Kleinů se již natolik výjimečné osobnosti, co se podnikatelského talentu týče, nezrodily, a tak význam této rodiny postupem času upadal. Přesto se její činnost nesmazatelně vryla do paměti moravské a české krajiny i do tváře našich měst a pozorný čtenář si na Kleiny z Wiesenberga vzpomene třeba cestou vlakem z Olomouce do Prahy nebo při pohledu na jejich výstavný palác na brněnském náměstí Svobody či při procházce okouzlujícím zámeckým parkem v Loučné nad Desnou...

Jedna velmi pozoruhodná osobnost však přece jen část kleinovských genů zdědila, alespoň pokud jde o houževnatost, odvahu, pracovitost i lásku

Zámek a park v Loučné nad Desnou v roce 2005 (Foto Milan Fifka)

k přírodě, a byla to dokonce žena. Vnučka Alberta Kleina Sidonie Nádherná z Borutína (1885–1950), vzdělaná, kultivovaná a krásná (v jejím případě platilo skutečně *nomen omen*) mecenáška umění, platonická láska a múza básníka R. M. Rilkeho, životní družka spisovatele Karla Krause, ale také neohrožená řidička (jedna z prvních u nás), která nade vše milovala a zušlechťovala (i vlastníma rukama) zámeckou zahradu ve Vrchotových Janovicích, rodovém sídle Nádherných. Plody její práce můžeme na tomto skutečně nádherném místě obdivovat dodnes...

Skrytá rolička

František Všeticka

V řadě besed, uskutečňovaných pravidelně Literárním klubem v Olomouci, byl poněkud výjimečný večer 22. září 2010, tentokrát s polským básníkem Wojciechem Ossolińským. Konal se v Muzeu umění a básníkovy verše se recitovaly střídavě v originále i překladu. Na recitaci se podíleli W. Ossoliński a Alena Trunečková. K jednotnému charakteru večera přispěla desetiletá Maruška Šumníková, jež interpretovala Chopinovy skladby. V úvodu besedy zazněla následující slova:

Jméno Ossoliński, jež nese současný polský básník Wojciech Ossoliński, je v Polsku dostatečně známé. Patří zasloužilé polské šlechtě, která zejména po kulturní stránce přispěla k zvelebení svojí země. Wojciech Ossoliński tvrdí, že je příslušníkem této šlechtické větve, je však otázkou, zda jeho tvrzení odpovídá skutečnosti.

Tyto pochybnosti, byť pouze částečné, vzbuzuje způsob jeho argumentace a do jisté míry i jeho psychika. Wojciech Ossoliński je totiž neobyčejně pohotový v mluvní komunikaci, kterou doplňuje a komplikuje nejrůznějšími zpochybňujícími a znevažujícími argumenty a slogany. Často humornými nebo paradoxními. Pod třístí těchto slov si opravdu nejsem jist, zda k zmíněné větvi

Zleva: Mgr. Alena Trunečková, recitátorka; doc. PhDr. František Všeticka, CSc.; Maruška Šumníková, talentovaná dvanáctiletá klavíristka ze ZUŠ Žerotín v Olomouci; Wojciech Ossoliński. Foto B. F. Červinka

Ossolińských patří či nikoliv. Osobně mu v této věci věřím tak asi na padesát procent.

Zmíněná problematičnost a nevyváženost Wojciecha Ossolińského se obráží i v jeho básnické tvorbě. Hovoří k jedné straně a kontaktuje se zároveň s druhou. Tak je tomu např. v básni *Chci*

být s Tebou (Wołę być z Tobą, ze sbírky Na hraně souhlasu – Na krawędzi przyzwolenia), v jejímž závěru praví:

Wołę być z Tobą
Tamta wciąż wabi
Gra swoją
Zawołowaną rolękę

Wołę być z Tobą
Coć wiersz tamtej piszę

...

Chci być s Tebou
Tamta stále wábi
Hraje svou
Skrytou roličku

Chci být s Tebou
Ale báseň píše tamté

Jak se ukazuje, je to právě Ossoliňského milostná poezie, co jej nejvíc odhaluje. Jeho předností je, že v ní nic netají a neskrývá.

Předchozí tvrzení je třeba doplnit v tom smyslu, že Wojciech Ossoliński je veselá a nezdolná kopa. Dovede se zasmát, a to nejen druhým, ale také sobě, a to je nepochybně projev psychického zdraví.

Výše citované verše jsem zdaleka necitoval náhodně, neboť žena a ženský prvek představují v básnickově poezii důležitý element. Podobně je tomu i v dalších básních sbírky *Na hraně souhlasu*, stejně jako ve sbírkách ostatních. Přítomnost ženského prvku dosvědčuje posléze i trojice úvodních slov k zmíněné knize veršů, jejichž autorkami jsou pouze ženy. Ve velkém pak tuto tendenci stvr-

Wojciech Ossoliński. Foto B. F. Červinka

zuje básnický almanach *Úschovna pocitů (Przechowalnia uczuć)*, jenž zahrnuje poezii šesti básníků a jednoho poety – pochopitelně Wojciecha Ossoliňského. Provokativně jsou všichni účastníci vyfotografováni na obálce. Fotografie Ossoliňského je umístěna tak, jako by jim kraloval (kralovat šesti ženám ovšem zdaleka nelze, doufám, že to došlo i autorovi).

Ve sbírce *Na hraně souhlasu* je rovněž báseň napsaná ve stylu populárního herce a písničkáře Jeremiho Przybory. V celé této sbírce ani v předchozí *Vánici (Zamiec)* se Ossoliński nehlásí k žádnému předchůdci nebo příbuznému uměleckému zjevu; přiznává-li se tímto způsobem k tvůrci *Kabaretu starších pánů*, má to své opodstatnění, neboť Jeremi Przybora, byť podstatně starší, je Ossoliňskému v nejednom směru blízký. Spou-

je je především nadlehčený pohled na složitosti tohoto světa.

Ossoliński má ještě jedno příbuzenství, přesněji řečeno inspirační zdroj, jímž je Julian Tuwim se svými *Polskými květy*. Kdykoliv otevře tuto básnickou knihu, vždycky jej překvapí svou nebývalou podnětností. Julian Tuwim se ostatně stal častým námětem našich rozhovorů, zejména básníkovo období z třicátých let, kdy se v tehdejší Gräfenberku (dnešních Lázních Jeseníku) zbavoval nejen svých fyzických neduhů, ale především své zatvrzelé pilsudštiny.

Wojciech Ossoliński žije v Prudniku nedaleko českých hranic. Je to městečko toho druhu a té velikosti, jež hoví jeho naturelu. Přesto si myslím, že básník toto městečko přerůstá, zejména svým do různých stran se rozbíhajícím a částečně nekontrolovatelným temperamentem. Žije v bytě, který má trojúhelníkový tvar, v místnostech, jež se sbíhají do koncové hrany. Proto – na hraně souhlasu. Ovšem ten souhlas je neustále zpochybňován.

PŘIŠLA JSI KE MNĚ

Přišla jsi ke mně snovými večery
Vběhla jsi ke mně v podzimní sukni
Vedla jsi mne do parku za ruku berouc
V očích jsi mi přinášela samo štěstí

Tiše jsi vešla ke mně nad ránem
Okno spalo na druhé podušce
A já probouzeje se s tebou miláčku
Stále nevím zda děláš dobře

COSI RUŠÍ

Je pouze malý počet lidí.
Ty miluji.
S nimi chci splétat
vrkoče myšlenek.
Utíkat nad horizonty.
Pět a plakat v obdivu
nad ještě nepoznaným.
Vážít zrnko písku.
Tehdy každou slzu přijmu
jako mi nenáležející
hostii.

Cosi mě v té básni ruší.
– Nevíš co? ptám se ženy.

– Vím.

Je pouze malý počet lidí,
které miluješ.

MOJE MÁMA

Nenapsal jsem báseň o mámě
jistě jsem povinen ale
jak psát o samozřejmosti
mám mámu
jsem jejím srdcem
rukou nohou
jsem její
každý další obdiv
zněl by banálně

vzpomínám na její půvabné
maličké zašilhání na staré fotografii
mám mámu
na dobré i zlé
navždy

Přeložil František Všetíčka

Historie sbírky kresby a grafiky Arcibiskupství olomouckého pod správou Arcidiecézního muzea Kroměříž

Martina Klopanová

Sbírka kresby

Pouhými 67 zachovanými listy s kresbami představuje sbírka staré kresby, početně nejmenší soubor ze všech sbírkových fondů kroměřížského zámku. Avšak díky své definitivní uzavřenosti, historické a majetkové kontinuitě a výtvarné kvalitě je pokládána za výjimečný soubor zcela rovnocenný obrazové kolekci.

Do dnešních dnů se zachoval jen zlomek někdejší bohaté sbírky. První přírůstky se pojí se jménem biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1664–1695), který v roce 1673 nakoupil umělecká díla od bratrů Franze a Bernarda von Imstenraed, obchodníků s uměním z Kolína nad Rýnem. V položkách Nákupního seznamu se kromě několika volných kreseb objevuje také šest alb s pracemi italských malířů.

Část imstenraedovského obrazového kabinetu pocházela ze sbírek popraveného anglického krále Karla I. (1600–1649, vládl 1625–1649) a hraběte Thomase Howarda z Arundelu (1585–1646). Na dvou kresbách z dnešní dochované kolekce se objevují sběratelské značky, odkazující na svůj původ ve dvou výše zmíněných anglických aristokratických sbírkách. Kresba Taddea Zuccariho s Evangelistou Lukášem nese dole uprostřed černou barvou vytlačenou osmihrotou hvězdu, v levém dolním rohu kresby Sebastiana del Piom-

bo Sedící prorok s andělem se nachází hvězda pětihrotá. Hvězdami si značil získané kresby významný sběratel, hudebník a malíř Nicolas Lanier (asi 1588–1666), jenž svými nákupy uměleckých předmětů obohacoval rozsáhlé sbírky jak anglického krále Karla I., tak hraběte Thomase Howarda z Arundelu. Oba ho vyslali v roce 1625 do Itálie, kde získal řadu významných děl. Mimo jiné se stal v roce 1628 na závěr svého italského pobytu prostředníkem při nákupu slavné sbírky vévodů z Mantovy.

Lichtensteinova sběratelská činnost však nákupem imstenraedovského kabinetu neskončila. Inventář uměleckých předmětů olomoucké rezidence z roku 1691 obsahuje také položky kreseb. Je v něm uvedeno vedle volných a rámovaných kreseb pět knih s různými kresbami, ale vztahovat je ke konkrétním kusům z dnešní sbírky vzhledem k povšechně popsaným dílům nelze.

Koncem 17. století docházelo k soustavným přesunům kreseb i obrazů z Olomouce do Kroměříže. Zde byly kresby přemístěny do zámecké knihovny, jejíž správu převzali piaristé. Celý fond tak sloužil zejména členům řádu, po celé 18. století zaznamenáváme akviziční stagnaci. Na druhou stranu určitá konzervace sbírky ve fondech knihovny uchránila kroměřížskou část od prodeje při olomoucké aukci obrazů a kreseb v roce 1830,

Sebastiano Luciani, zv. Sebastiano del Piombo: Sedící prorok s andělem. 1516, kresba olůvkem a křídou. Arcidiecézní muzeum Kroměříž KE 4550. Foto Zdeněk Sodoma.

kdy olomoucká část sbírky staré kresby o počtu dvaadvaceti kusů zanikla. Tehdy se veřejnosti odprodalo za minimální částky na 285 údajně poškozených a znehodnocených děl. Jako příklad můžeme uvést rozměrnou kresbu Nanebevzetí Panny Marie od Giacoma Ligozziho, která je

dnes součástí sbírek Musea Meyer van den Bergh v Antverpách.

V roce 1935 prvně seriózně podchytil skutečný stav sbírky kroměřížský arcibiskupský knihovník a archivář Antonín Breitenbacher (1874–1937), v té době se v ní nacházelo 69 kreseb. Dnešní počet 67 kusů komisionálně ověřili v roce 1959 zástupci Národní galerie v Praze a o tři roky později pracovníci Krajského památkového střediska v Brně. Mezi léty 1935–1959 tedy došlo k poslednímu úbytku ve sbírce v podobě dvou kreseb.

Zcela převažuje italská kresba z 16. a první poloviny 17. století. V kroměřížské kolekci se můžeme setkat téměř se všemi tehdejšími důležitými centry italského výtvarného dění: Florencií (Andrea del Sarto, Giovanni Antonio Sogliani, Francesco Granacci, Domenico Cresti, zv. Il Passignano), Bolognou (Amico Aspertini, Bartolomeo Passarotti, Annibale Carracci), Sienou (Francesco Vanni), Milánem (Bernardino Lanino, Giovanni Battista Crespi, zv. Il Cerano), Janovem (Lazzaro Tavarone), Římem (Baldassare Peruzzi, Giulio Romano, Sebastiano del Piombo, Taddeo Zucari) či Benátkami (Giovanni Bellini).

Nedílnou součástí sbírky je soubor dobových kopií. Většinou se jedná o práce italských kreslířů, především z druhé poloviny 16. století, z nichž mnohé zachycují slavné kompozice monumentální malby. Značnou hodnotu vykazují zejména kopie dnes již zničených malířských děl (např. tři listy s detaily výzdoby římského Palazzo Milesi od Polidora da Caravaggio).

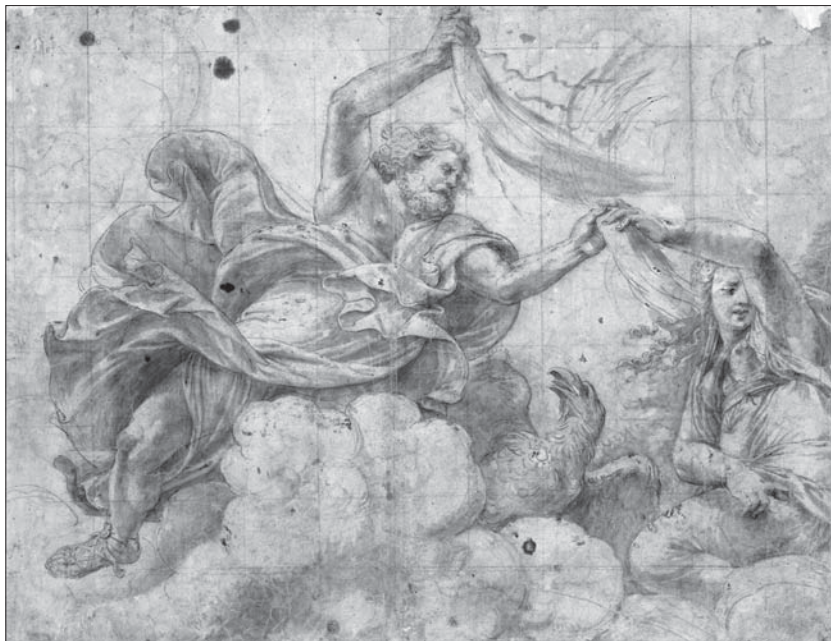
Severská, zaalpská kresba tvoří z celkového rozsahu sbírky přibližně desetinu. Vzhledem k výrazné degradaci a poškození tohoto souboru se nelze v řadě případů vyjádřit k autorství s určitostí.

Nicméně se obvykle pojí se jmény jako Hans Holbein ml., Mathis Gothart Neithardt, zv. Grünewald či Martin Schongauer a jeho okruh.

Z hlediska tematického se jedná výlučně o figurální motivy (studie hlav, samostatné figury, skupinové biblické či mytologické ikonografické celky), z hlediska pracovního postupu jsou zastoupeny všechny typy kresby – od zběžných náčrtků (pensiero, primo pensiero) a studií (studio, schizzo) až po definitivní kresbu (disegno). Papír, na němž jsou kresby realizovány, nese často vodoznak, který nám pomáhá díla zařadit jak časově, tak provenienčně.

Vybraná díla

U některých kreseb můžeme prokázat souvislost s realizovanými díly téhož umělce, obvykle v technice monumentální malby. Kresba *Sedícího proroka s andělem* z roku 1516 od italského malíře Sebastiana Lucianiho, zv. Sebastiano del Piombo (asi 1485–1547), představuje zřejmě nejznámější dílo kroměřížské kresebné sbírky. Jedná se o přípravou studii k postavě proroka v pravém cviklu nad lunetou v kapli Borgherini římského kostela

Giulio Pippi, zv. Giulio Romano: *Jupiter a Juno*. 1531–1532, lavírovaná kresba perem. Arcidiecézní muzeum Kroměříž KE 4524. Foto Zdeněk Sodoma.

San Pietro in Montorio. Sebastiano del Piombo se učil v dílně Giovanniho Belliniho v Benátkách, kde se seznámil i s tvorbou Giorgionovou. V roce 1511 odešel do Říma. Od roku 1531 pracoval jako správce pečeti při dvoře papežově, odtud získal přízvisko del Piombo. Benátská citlivost a inspirace dílem Raffaelovým a Michelangelovým u něj vyzrály do osobité formy manýrismu.

Jupiter a Juno od Giulia Romana (1499–1546) z let 1531–1532 se řadí k definitivním studiím pro autorovu nejznámější monumentální realizaci, jíž je fresková výzdoba s námětem Pádu gigantů v Sala

Taddeo Zuccari (Zuccaro): *Evangelista Lukáš*. Kolem 1555, lavírovaná kresba perem, křída. Arcidiecézní muzeum Kroměříž AMK KE 4504. Foto Zdeněk Sodoma.

dei Giganti mantovského Palazzo del Tè, vycházející z Ovidiových *Metamorfóz*. Zakreslení čtvercové sítě na kresbě naznačuje, že se jedná o jednu z posled-

ních studií pro centrální scénu fresky. Giulio Romano vstoupil na začátku druhého desetiletí 16. století do dílny Raffaelovy, stal se jeho oblíbeným žákem. Podle Raffaelových kreseb se v letech 1518–1522 podílel na výzdobě vatikánských stání a loggií. S Raffaelem také pracoval v římské vile Farnesině. Po jeho smrti v roce 1520 Giulio přebral některé mistrovy zakázky. V roce 1524 přijal pozvání na dvůr Gonzagů do Mantovy, kde se věnoval jak architektonické činnosti, tak především výzdobě Palazzo del Tè.

Kresba *Evangelisty Lukáše* z doby kolem roku 1555 od Taddea Zuccariho (1529–1566) představuje předběžnou studii pro fresku v pendantivu kaple sv. Matouše římského kostela Santa Maria della Consolazione. Verso listu zachycuje dvě skici mužských aktů ve schoulené poloze, studii pro skupinu spících apoštolů v kompozici fresky s námětem Krista na Olivetské hoře v téže kapli. Zuccari se učil kreslit u svého otce Ottavina, ve čtrnácti letech pak odešel do Říma, kde pracoval v několika dílnách a studoval zejména tvorbu Raffaelovu. Známým se stal nejprve díky svým malbám na fasády, nedochovala se žádná z nich, k některým však známe kresebné studie. Mezi jeho rané práce patří fresky s cyklem Pašijí v kapli sv. Matouše kostela Santa Maria della Consolazione. Příběhy sv. Pavla zpracoval na freskách kaple Frangipane v kostele San Marcello al Corso. Podílel se na výzdobě vatikánské Sala Regia či Palazzo Farnese v Caprarole.

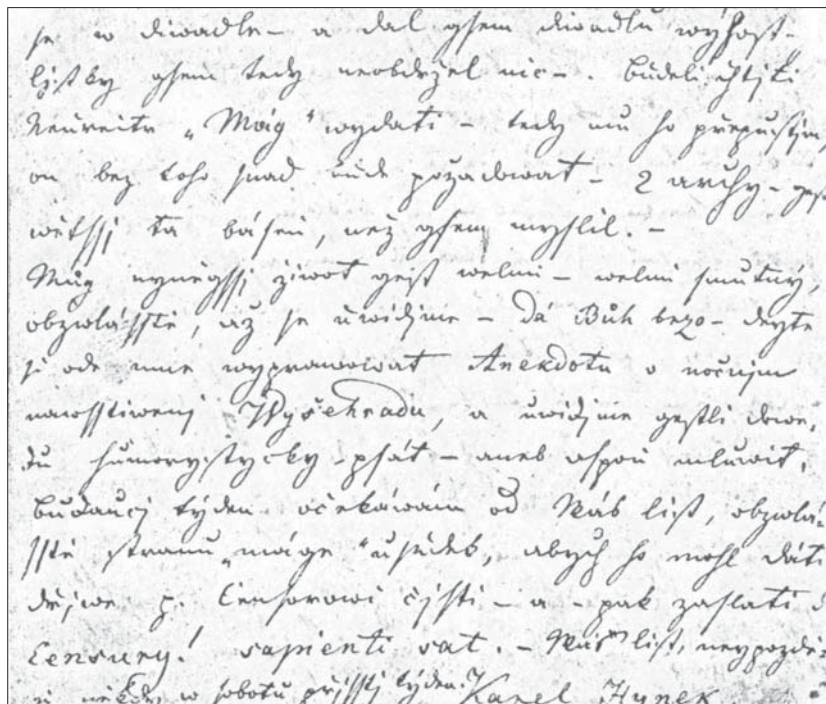
Dokončení v příštím čísle

Karel Hynek Mácha očima grafologie

K 200. výročí narození prvního českého Básníka

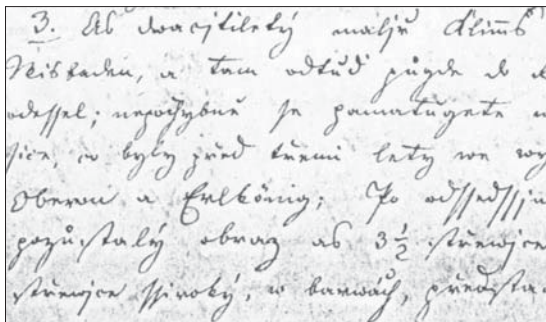
Helena Velická

Krátký, ale pohnutý osud prvního velkého českého básníka Karla Hynka Máchy (1810–1836) se stal legendou. Spojuje představu zranitelného, křehkého mládí a nenaplněných snů s tušením tajemství, které oprádná smutný lidský úděl, smrt a otázky hmotného bytí. Témata lásky, nenávisť a utrpení bez hranic, které jsme si zvykli označovat za romantická, kontrastují s krásnými obrazy přírody a symboly Matky Země, a to v převážné části toho nevelkého díla, které po sobě šestadvacetiletý básník zanechal. Verše o máji, lásky čase, umí recitovat snad každý zamilovaný maturant. Zůstala však i pověst o „máchovske rozervanosti“, mnohoznačný a často parodovaný bonmot „na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal“, náhrobní nápisy „Daleká cesta má. Marné volání!“. Kde se vzalo tolik lásky i hlubokého smutku v mladém člověku? Byl opravdu takový, či se jen stylizoval v básních

Výřez dopisu Eduardu Hindlovi 1836. Literární archiv Památníku národního písemnictví

pod vlivem svých velkých literárních vzorů? Proč ta podivná torzovitost myšlenek a obrazů – bylo to jen spěchem či nedůsledností v psaní, či zvláštním způsobem vidění světa? Za Máchovými básnickými obrazy, pulsujícími jemnou energií jako čarov-

Dopis Eduardu Hindlovi 1836 – srdcovité tvary. Literární archiv Památníku národního písemnictví

né vidiny v plamenech či křišťálové kouli a vyjádržené nezvyklými archaismy i novotvary, tušíme jakési tajemství. Je to jen zdání a sen „dětinského věku“? Jak to vše jde dohromady s básníkovou realistickou střízlivostí a materialismem života?

Způsob chování K. H. Máchy mezi lidmi můžeme poznat z dopisu příteli Eduardu Hindlovi (1836). Je psán švabachem, musíme tedy tvary písmen srovnávat s německou předlohou místo s latinkou. Rukopis je velmi drobný a pevný – básník měl naprosto výjimečnou schopnost soustředění a přesného, pružného myšlení. Spojitost, šíře, girlandy a jiné znaky svědčí o tom, že byl od přírody velice družný a přátelský, zvědavý až všetečný, temperamentní – něco mezi sangvínikem a cholericem. Dovedl se smát a vtípkovat, a ač mívával jazýček ostrý a býval i sarkastický, neměl ve zvyku kazit všeobecnou zábavu. Dlouhé, střídavě plné a hubené dolní délky ukazují na člověka sebevědomého, na pyšnou, silnou osobnost s trochu pánovitými způsoby, zároveň však nelze přehlédnout silnou dávku altruismu (*y-nyněgssi*),

velmi rozvinuté sociální citění, které asi projevoval častěji v činech než pouhých proklamacích. Tvar *M* (*Mũg*) ukazuje lásku k dětem, *t* (*Anekdotu*) sklony ochraňovat lidi slabé a ukřivděné. Velké vzdálenosti mezi slovy i jiné znaky nasvědčují občasně těžké mysli, skleslosti a pocitům osamělosti. Mácha jako člověk schopný obětavé lásky žil s pocitem, že sám není příliš milován. Přesto nestál o více pozornosti. Překřížená *t* (*požadovat*) ukazují na jeho fatalistické přesvědčení o neblahém životním údělu, se kterým byl však rozhodnut se vyrovnat sám a ve prospěch lidí jemu blízkých i vzdálených. Chápal, že neradostný životní úděl je svým způsobem dán většinou lidstva. Zde můžeme najít souvislost s Máchovou literární zálibou v osudech vězňů, katů, lidí asociálních či trpících.

Písmové tvary ukazují celkově na osobnost nezvykle vyspělou, muže velice bystrého a nadaného mnohostrannými intelektuálními schopnostmi: logickým myšlením a pronikavým úsudkem, vlohami pro matematiku i fyziku, zájmem o filozofické otázky, uměním rozlišovat kontrasty estetické, mravní i logicko-dialektické. Zřejmě by nebylo snadné s ním diskutovat, protože do boje nasažoval celou svou osobnost a se značnou touhou zvítězit za každou cenu. Byl ctižádnostivý, zvyklý, že jeho rozhodnutí budou do puntíku respektována, dovedl však odpouštět zejména těm, které měl rád. Měl vyvinutý dar pozorovací a citlivého smyslového vnímání. Šlo-li o přátelství, nečinil by patrně rozdílu mezi muži a ženami. V písmu však najdeme četné smutné doklady jeho nezlomného despektu k ženám jako partnerkám v lásce. Nevěřil, že by se jim mohl svěřit s některými ze svých pocitů a trápení. Zřejmě vnímal velmi dramaticky rozpor mezi ženskou krásou a „hloupostí“, proto

v jeho jednání s nimi vítězily střídavě bezmezný platonický obdiv, smyslnost, pánovitost a cynismus. Uměl však i vycítit, co od něj ženy očekávají, a do jisté míry s nimi jednal podle toho. Vlastní smyslností se rozhodně nechlubil, spíše ji potlačoval a tajil (o důvodech se ještě zmíníme).

Z dopisu E. Hindlovi bychom rozhodně nemohli vidět Máchu jako rozervaného básníka a snílka. Ve vztahu k příteli dominovaly viditelně jiné vlastnosti. Podivný neklid, stavy napětí a deprese signalizují pouze podvědomé složky – extrémně vybíhavé délky, časté poklesy písmen pod řádek (*nyněgssi, wětssj*). Velmi pozoruhodné je slovo *Wysshegradu* – prudce zpět vrhané obloukovitě tahy prozrazují silné duchovní spojení s minulostí.

Podstatně jiný obraz Máchovy duše nám poskytuje rukopis hry Bratři: Střízlivost, zralost a suverenita Máchy-přítele je náhle tatam. Rukopis je nespojitý, pastózní, křehký a nejistý, osobnost pisatele jakoby ustupuje před rozbouranými silami podvědomí a extatické obrazivosti, které básník jen s velkým nasazením intelektu zmáhá a zachycuje nervózními tahy na papír. Četné škrty, provedené s neobyčejnou zarputilostí, jsou svědky rozničeného nitra. Jemná těstovitost zejména tzv. dlouhých písmen (*h-hladj, zbitých*) souvisí viditelně se změněným stavem vědomí, které tápe zjitřenými doteky po křehkých obrazech, vyvolaných z pisatelova aktivizovaného podvědomí. Toto vidění je obráceno převážně do minulosti (patrně v neuzavřených smyčkách – *gakby*) a zasahuje nejspíš i skutečné básnickovy smysly – zrak, sluch i hmat (*h-hladj*).

Podobný obraz nadsmyslového vnímání, obráceného do minulosti a vypjatého zejména ve vztahu k přírodě, můžeme vidět v náčrtech

Máje. Nespojitost písma psychologicky souvisí s jeho větší těsností – básník ve chvílích tvorby byl sám, a to ve smyslu reálném i metafyzickém – ponořen zcela do svého rozervaného nitra, bez vztahů k žijícím lidem, pohlcován mystickým zážitkem. Bylo jistě velmi těžké v takové chvíli přetavit obraz či myšlenku do slovní podoby, aby byly sdělitelné a pochopitelné. Jen mimořádné intelektuální schopnosti, sebeovládání a nadlidské soustředění básníkovi umožnily psát v tomto stavu verše či jiný text. Není snad třeba pochybovat, že takový způsob tvorby byl i velmi vyčerpávající.

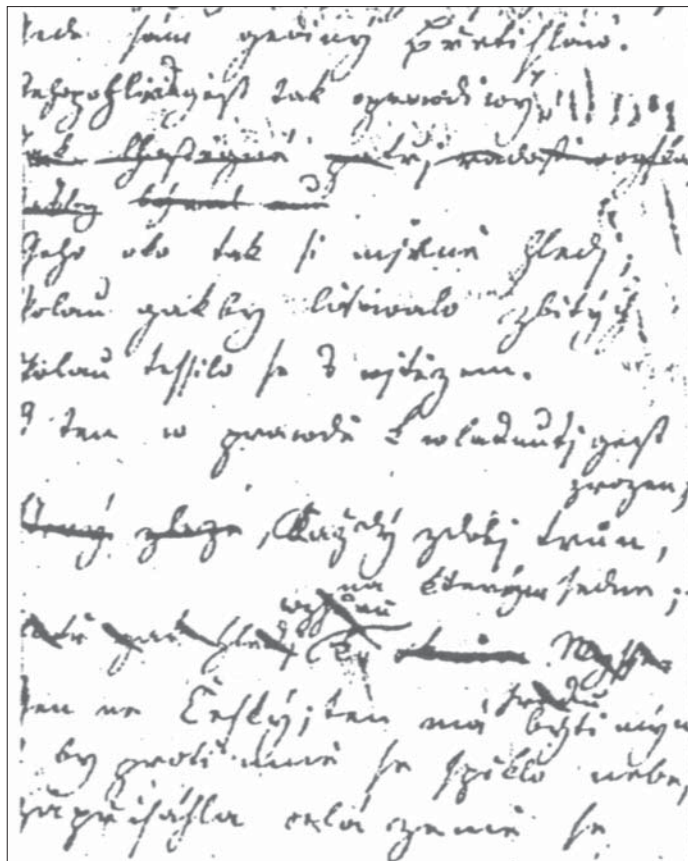
Z kolísavého sklonu písmen je znát, že touha vidět obrazy minulosti se v Máchovi křížila s hrůzou z těchto okamžiků prozíání. Zážitky z chvíl mystického vytržení ho obohacovaly o hlubší poznání, proniknutí do podstaty skutečnosti i symbolů (Matka Země – Láska – Vína – Čas), sugerovaly jedinečné vjemy všem jeho smyslům (vzpomeňme slavná oxymora „zbořené harfy tón, pradávných bojů hluk, vyhasla ohně kouř“...). Zároveň však ho takové chvíle extáze stavěly zcela mimo okolní svět, s jehož lidmi pak namáhavě obnovoval kontakty, které při své družné povaze tolik potřeboval. Vyčerpávaly jeho srdce a budily v něm obavy o své zdraví (srdcové tvary *G-Gen* a *Č-Český*).

Tyto stavy vědomí souvisely i s Máchovým vztahem k ženám. Podvědomí a erotické představy mají v lidské duši společný příbytek, a tak jejich excitace často splývají. Sexuální vzrušení mohlo v básníkovi vyvolat mystické extáze a přivádět ho do trapné situace. Z písma je patrné, že se naučil ovládat svá pudová hnutí tak, aby dosáhl uspokojení s minimálním vypětím energie a fantazie. Jeho city vůči partnerce však přicházely zkrátka a občas v něm jitřily pocit viny, který však nedával najevo.

Schopnosti mimosmyslového vnímání minulosti byly zřejmě důvodem Máchovy záliby v místech s bohatou historií – hradech, hřbitovech, popravištích. Lze tak vysvětlit i jeho zálibu v nočních výletech, půlnočních pohledech do krajiny – ve tmě bylo asi snadnější vypnout obvyklé prostředky vnímání. Na toulkách přírodou Mácha nepochybně dovedl i načerpat novou sílu z energie skryté v zemi, čímž si můžeme vysvětlit jeho neobyčejné fyzické výkony – máme-li věřit deníkům, v některých dnech urazil až 60 km. Máchovo zjitřené vědomí dovedlo patrně přivolat i obraz objektu vzdáleného v prostoru i čase – nepřímým svědectvím je možná jeho seznam devadesáti „Hradů spatřených“, kde chybí názvy Vyšehradu a jiných hradů, prokazatelně jím navštívených.

Zůstává však otázka: Jestliže Máchovo podvědomí umožňovalo básníkovi nerespektovat obvyklé zákony prostoru a času, odkud se tedy vzal jeho příznačný strach ze smrti a vize posmrtné nicoty, zmaru a žalu?

Písmový obraz je projevem podivně torzovitě mysli. Je poněkud nelogicky zatarasen ve směru vpravo, na rozdíl od široce otevřených všech vstupů vlevo: na rozdíl od minulosti, do které se básník obracel se směsí slastného vzrušení i strachu, do budoucnosti se jeho představivost téměř neodvažovala. Sice i takové pokusy v písmu najdeme, je jich však málo a nemají povahu názorných představ,

Výřez konceptu hry *Bratři* (zvětšeno). Literární archiv
Památníku národního písemnictví

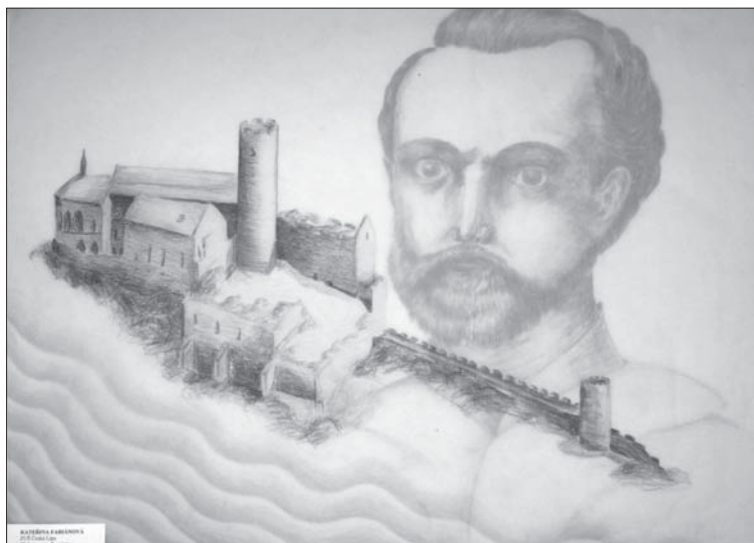
nýbrž abstraktních a racionálních úvah. Nabízí se dvojí vysvětlení: Možná se skutečně vyhýbal pohledům do budoucna, neboť tam viděl jen „to, co nic se nazývá“. Vzhledem k malé rozvinutosti horního pásma rukopisu je však pravděpodob-

nější druhé vysvětlení: Střízlivost, nevybojnost ve sféře abstraktně-intuitivní, přísná logika (vzpomeňme na Máchovy matematické vlohy!) a materialismus mu neumožnily dostatečně čerpat z vyšší, nadmyslové intuice, která lidem dává tušení vyššího smyslu jejich existence. Hluboký nepoměr mezi chudobou toho, co básník vnímal z vyššího vědomí, a nesmírným bohatstvím toho, co poznal prostřednictvím svého podvědomí a smyslů, vnímajících ovšem hmotný současný či minulý (tedy svým způsobem opět v „paměti hmoty“ uchovávaný) svět, byl patrně příčinou Máchova nezlomného přesvědčení, že vše živé, krásné i hrozné má nepřekonatelnou bariéru v čase – v okamžiku smrti, kdy nastane zánik hmotné podstaty. Máchův pesimismus byl tedy subjektivně vnímanou realitou, torzovitost této reality byla vlastně obrazem jeho bohaté, ale torzovitě rozvinuté mysli.

Dnes už není tajemstvím, že psychotronika, mimosmyslové vnímání, retrospektiva minulých událostí pomocí např. virgule a mnoho dalších jevů nejsou výsadou „jednoho člověka za století“, ač se Mácha za takto výjimečného jedince považoval. Vzácností je však kombinace takto rozvinuté intuice s vysokou inteligencí, přísnou logikou, schopností soustředění na jednotlivosti i vidění věcí vcelku, což básníkovi umožňovalo přelít intuitivní představy do konkrétního, hutného i názorného vyjádření

srozumitelného lidem. A samozřejmě největším pokladem v tajemné jeskyni Máchovy duše je jeho tvůrčí a umělecké nadání, které viděným, slyšeným a cítěným obrazům dalo soudržnost obsahu s formou, bohatství a vyspělost uměleckého tvaru.

K. H. Mácha věděl lépe než jiní, že krásné, hluboké a objevné zážitky bývají vykoupěny utrpením, mnohdy na hranici mezi životem a smrtí. Jeho nadání bylo pro něj zároveň krutým údělem, který ho brzdil v lásce, stavěl mimo přátele a milenky, bral mu iluze o životě. Pronikání do podstaty života, země, času a ducha básníkovi dávalo sice pocit intelektuální samostatnosti a převahy nad ostatními, ale zároveň mu bralo pocit mládí a schopnost prostě se radovat ze života.

Máchovo zření Bezdězu. Kresba Kateřina Fabiánová, ZUŠ Česká Lípa.

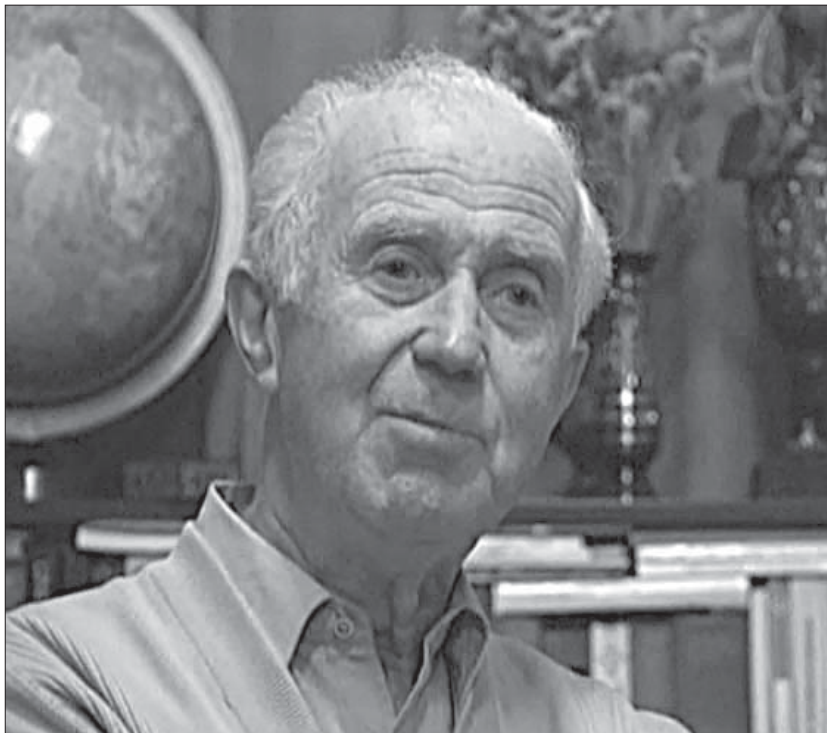
Jubileum Jiřího Loudy aneb 90 let umění žít

Jitka Sládková

Životopis pana Jiřího Loudy – toť příběh „divného století“ s nejvyšším stupněm napětí.

Zdá se být klikatý – plný zvratů, vzletů, pádů, nečekaných odboček. Pozorný čtenář ovšem žasne nad logikou, která propojuje dílčí epizody, a paradoxně objeví opak: přímé kroky přímého muže, jež nezkrví žádná klička osudu. Životopis jako z pohádky o tom, že všechno lze v dobré obrátit.

Na počátku byla laskavost, důslednost a výtvarné nadání rodičů. Není divu, že už jako mladíka jej zaujal obor založený na řádu a smyslu pro výtvarnou krásu – heraldika. Pocit odpovědnosti – součást prvorepublikového dobrého vychování – mu ovšem zavelel změnit směr: v atmosféře hrozícího nacistu se ještě před maturitou přihlásil k dělostřelcům, kde mohl uplatnit znalosti získané na reálce. Když ale Němci obsadili Československo bez boje, uprchl mladý Jiří přes Polsko do Francie a vstoupil do cizinecké legie. Následoval výcvik v Alžíru a návrat do Francie. Ta krátce poté podlehla Hitlerovi,

a tak nezbývalo než uniknout po moři do Anglie. Tam se stal členem speciální parašutistické jednotky. Nešťastná náhoda – obnova starého zranění – znemožnila účast na akci k podpoře odboje v protektorátu. Jen díky té smůle přežil – letadlo bylo sestřeleno. Následovala služba ve vojenské radiové ústředně exilového ministerstva obrany v Londýně a náhodné, leč osudové setkání s britskou

heraldikou. Nabídku pracovat v Anglii jako heraldik odmítl pro pocit odpovědnosti k armádě. Po válce se tedy vrací do vlasti, na hrudi s válečným křížem za zásluhy. Záhy však přišel komunistický převrat. Důstojníci zahraničních armád znamenali pro režim hrozbu. Myšlenku na emigraci pro lásku k vlasti zavrhl. Následovala komunistická odměna za válečnou službu vlasti: vyhazov z armády i z bytu a 13 měsíců na Mírově, problémy se sháněním zaměstnání, dva roky práce u státních lesů. Úkrytem před režimem se mu stala knihovna, vnitřní emigrací heraldika – tak strávil prý nejkrásnější léta života. Roku 1953 si našel místo v Univerzitní knihovně v Olomouci (dnešní Vědecká knihovna v Olomouci), a ač dráhu knihovníka nikdy neplánoval, tuhle práci si zamiloval a setrval u ní až do důchodu (vytvořil dokonce soupis zdejšího fondu prvotisků). Po večerech se věnoval heraldice. Systematická soustředěná práce po letech přinesla ovoce – odborné články i knihy v zahraničí a díky změnám politické situace i doma, znaky pro dlouhou řadu českých a moravských obcí. Štěstí přeje připravěným a on, jako správný voják – být nyní s perem v ruce – připraven byl. Když jej prezident Havel požádal o kritiku státního znaku, pohotově předložil

vlastní návrhy, hotové už od 60. let. To jsou dnešní státní symboly České republiky – velký státní znak, malý státní znak a prezidentská vlajka – vše z dílny Jiřího Loudy. Pocty nebyly nikdy jeho cílem, a proto je nežádal, přišly logicky samy: politická rehabilitace, povýšení na plukovníka v. v., čestný doktorát, nejvyšší odborné hodnocení v heraldice na světové úrovni a dlouhá řada dalších.

Nejvyšším oceněním však pro něj stále zůstává válečný kříž. ...a také život sám, neboť pan Louda zkrátka umí žít – být tu rád, ať už je čímkoli. Blahopřejeme!

STOLETÉ NOVINY

Nebezpečné urážky

Hynek Koutný, rolník z Kladek, se dostal až před soud za neopatrně pronesené slovo v hostinci. Dostal se do řeči s jistým Felixem Smítalem, který napřed do všeho rýpal, pak se chlubil vojnou a svým metálem atd. Koutný mu na to něco řekl, Smítal se urazil a z urážky metálu udělal rázem urážku Veličenstva. Věc udal četníkům a než se Koutný vzpamatoval, stál před zemským soudem v Brně. Onen výrok, pro který byl žalován, noviny bohužel necitují, ale údajně zneuctil Smítalův metál. A jestliže zneuctil státní medaili, jakoby zneuctil samotného císaře pána. To dá rozum. Koutného z této šlamastyky vysekal olomoucký právník Fischer, který dokázal, že Koutný neřekl nic urážlivého. Stal se však výstrahou pro ostatní.

V Přemyslovicích hráli mariáš olomoucký obuvník Jan Bujgel, obchodník Alois Slavíček,

kovář František Růžička a nádeník Rudolf Zbořil. V jedné hře dal Slavíček Bujglovi „kontra“ a ten dal „re“. Jist svou výhrou, pravil Slavíček ševcovi: „Podívej se na ten obrázek, že nevyhraješ.“ Přitom ukázal na obrázek Panny Marie, visící na stěně. Zbořil nemlčel, řekl dvě slova, Slavíček ho okřikl a bylo po hře. Bohužel zase nevíme, která dvě slova řekl, zřejmě klíčová.

Hned byl Zbořil u soudu, otec tří dětí se musel zodpovídat pro přečin rušení náboženství, byl však zproštěn obžaloby, protože mu nedokázali, že se vyjadřoval zrovna o obrázku Panny Marie.

Nejlépe je se do politických a náboženských řečí vůbec nepouštět a hostinští, aby zbytečně k tomu neprovokovali, by to měli udělat jako pan Palivec a dát všechny takové obrázky císařpánů a Panenek Marií na půdu, vždyť stejně jsou vesměs od much.

Z Olomouckého Pozoru, 1910

Lékařský zázrak

Před sto lety provedli čeští lékaři jednu unikátní operaci. Případ byl projednáván na schůzi olomoucké české župy lékařské. Na oddělení pana primáře Smolera operovali šestiletého chlapce, který přišel o tři prsty. Nějaký stroj, bohužel nevíme přesně jaký, rozmačkal chlapci palec, ukazováček a prostředníček na levé ruce. Prsty už se nepodařilo zachránit, a tak musely být amputovány. Chlapci by tak zůstaly jen dva poslední prsty, se kterými by však velmi špatně manipuloval, nebýt pokroku lékařské vědy. Lé-

kaři mu odřízli palec z levé nohy a přišli místo palce na levé ruce. Operace se zdařila a chlapec tak mohl dobře pohybovat třemi prsty. Později prodělal ještě jednu drobnější operaci, aby mohl prsty ještě lépe pohybovat.

Z Lidových novin, 1910

Přeci jen mi to nedalo a trochu jsem pátrala v historii replantace a mikrochirurgie. Zjistila jsem, že první replantace v tehdejší Československu byla provedena 1978, tehdy přišli zpět uřezaný prst. O deset let později přišli poprvé prst z nohy na ruku. Podle těchto údajů to tedy vypadá na pěknou novinářskou kachnu.

Není nápad jako nápad

Jan Hlavička, Alois Dudek, Arel Rybka a Štěpán Šafeca z Těšína se živili jako sklenářští dělníci, ale zřejmě se moc neuživili. A tak hledali způsob, jak si přivydělat. Až jeden z nich, typují, že

Halleyova kometa

V jarních měsících roku 1910 se k naší planetě přibližovala Halleyova kometa. Celý svět byl v napjatém očekávání. Jedni předpovídali spásu, jiní zase konec světa.

V řadě zemí propukala panika ze strachu před kometou. V Itálii a Švédsku někteří zesíleli, ve Španělsku spáchalo mnoho lidí sebevraždu, v Lisabonu uvedl podnikavý drogist do obchodu elixír proti kometě, jenž měl chránit před jejími zhoubnými účinky a pověřivé obyvatelstvo se o elixír přímo dralo. V New Yorku využili čiperní agenti strachu před kometou ke skvělým pojišťovacím obchodům. Kdo chtěl být pojištěn, zaplatil dolar, a kdyby se mu při průchodu země ohněm komety něco stalo, měl dostat 1000 dolarů. Je vidět, že pojišťovací agenti měli zdravý rozum, protože dobře věděli, že nikomu nic nehrozí, a tak si přijdou na pěkný zisk. Aby se lidé nebáli jít do divadla, oznamovali někteří ředitelé, že do hlediště bude přiváděn umělý kyslík.

Hlavička, přišel na geniální nápad. V noci všichni čtyři chodili ulicemi a rozbíjeli lidem okna a hned ráno se nabízeli, zda je mohou zasklít. Policii to opravdu nedalo moc práce vypátrat je a zatknout. Zas taková hlavička to ten Hlavička nebyl.

Z Moravské orlice, 1910

Podle zpráv Země skutečně prošla ohněm komety, ale nijak se to neprojevalo. To jen podpořilo názor, že ohon není nic než osvětlený prostor a žádný oheň.

Na Frýdecku psali: „Vycházela přesně dle kalendáře Halleyovy komety a vydržela na nebi pokud nebylo tuze světla, ať bylo jasno nebo zamračeno jak v pytli.“

„Pozorována byla v noci z 17. na 18. dubna od 2 hodin ráno, velmi jasně byla vidět v Olomouci.“

Podle vědců byl ohon dlouhý 83 stupňů – asi 190 měsíčních průměrů, což byla neobyčejná délka, dosud u žádné komety nepozorovaná. „V noci z 18. na 19. ji viděli mezi 3.22 a 4.22 ráno. 19. května se počasí pokazilo, ve Vídni ji nemohli dobře pozorovat.“

„V Paříži jeden vzduchoplavec vystoupal do výšky 3500 metrů, aby zachytil atmosféru, kterou obsahuje ohon komety. Kometa prý způsobila neobyčejně silné zatmění.“

*Z Moravského venkova
a Olomouckého Pozoru, 1910*

Vybrala a zpracovala Nela Chládková

RECENZE

Dějiny Olomouce poosmé

Nela Chládková

Na počátku letošního roku bylo definitivně dokončeno dlouho očekávané dílo o dějinách našeho města. Dvousvazkové Dějiny Olomouce, běžně nazývané „velké“ či „akademické“, jsou výsledkem několikaleté přípravy a práce kolektivu autorů, z nichž řada působí na Univerzitě Palackého v Olomouci.

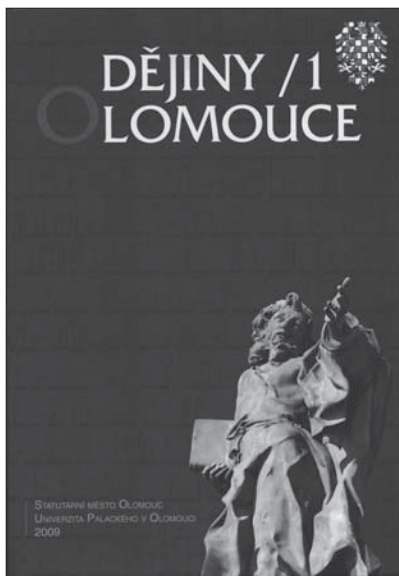
Při pohledu do dějin historiografie zabývající se Olomoucí najdeme více literatury, zachycující vývoj našeho města. Některá je značně zastaralá a považovaná spíše za historický pramen než odbornou literaturu, například *Geschichte der königlichen Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz im Markgrathume Mähren* Josefa Vladislava Fischera z roku 1808 nebo *Paměti a znamenitosti města Olomouce* Aloise Vojtěcha Šembery, vydané v roce 1861. Z pozdějších odborných historiografických děl jmenujme *Dějiny města Olomouce* Václava Nešpora nebo tzv. *Malé dějiny Olomouce* kolektivu autorů pod vedením doc. Jindřicha Schulze. Právě poslední jmenovaná publikace byla původně zamýšlena jako příprava na plánované rozsáhlé a reprezentativní dílo, které by zachytilo komplexní dějiny města od dob prehistorických až po současnost. Takové dílo nyní vyšlo opět pod vedením doc. Schulze.

Ať už se tedy jedná o sedmé nebo osmé dílo o dějinách Olomouce (počítáme jen pokusy o komplexní zachycení dějin města – vedle Fischera, Šembery a Nešpora ještě práci Kuxovu,

Doležilovu či *Malé dějiny Olomouce* z roku 1972), zcela jistě se jedná o dílo nejrozsáhlejší a kolektivní. Podílelo se na něm ohromné množství historiků, archivářů či literárních vědců. Možná na jednu knihu až příliš mnoho autorů. Vychází to však z velkorysé koncepce díla. Jestliže má být jeho odbornost na akademické úrovni a má-li zevrubně podat informace nejen z oblasti politických dějin, ale i kultury, vědy a náboženství, musí být výsledkem práce celého týmu, nikoliv jednotlivce. Pak už záleží jen na samotném týmu a jeho vedení, aby jednotlivé části stmelil do sourodého celku. I když je do takového projektu zapojeno více autorů, kteří se specializují na určitý časově a tematicky vymezený úsek dějin, nemohou psát příslušnou část nezávisle na sobě. Na vedení redakce potom je, aby dílo bylo celistvé a úplné. Podíváme-li se na „akademické dějiny“ podrobněji, musíme konstatovat, že dílo spíše připomíná sborník samostatných prací než jednotnou monografii.

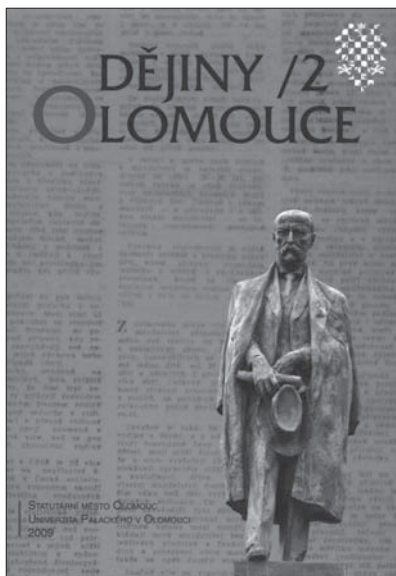
Přibližně jedenáct set stran je rozděleno do jednotlivých kapitol, věnujících se vždy určitému období, například době prehistorické, době před Bílou horou, období švédské okupace nebo normalizaci. Každá kapitola je doslova rozparcelována do podkapitol a podkapitolek, věnujících se problémům politickým, kulturním, náboženským, otázkám vzdělanosti nebo urbanizace. Například v rámci kapitoly *Před Bílou horou* je podkapitola s názvem *Konflikt mezi radou a obcí* zaměřující se na politické dějiny města nebo podkapitola *Latinský humanismus*, která pojednává o kulturních dějinách. V rámci novodobých dějin najdeme tematické celky jako tělovýchova a sport, školství, divadlo, hudba, výtvarné umění, průmysl,

obchod a demografický vývoj. Nechybějí ani tabulky se statistickými údaji. V tomto smyslu kapitoly mají až kronikářský charakter. Podíváme-li se na jednotlivé ročníky Kroniky města Olomouče, uvidíme podobné schéma. Zde se objevují kapitoly o obyvatelstvu a občanských záležitostech, hospodářské výstavbě a rozvoji města, o činnosti národního výboru, školství a výchově mládeže, o kultuře nebo tělovýchově a sportu.

Kroniku města však píše většinou jeden člověk, kdysi František Dofek ve spolupráci s Miloslavem Pospíchálem, později pouze Miloslav Pospíchal, od roku 1997 Lubomír Kalusek. Použití kroniky jako historického pramene dalo pak podobu celé kapitole Dějin. Z asi třiceti svazků kronik z 60., 70. a 80. let vzniklo čtyřicet stran o normalizaci v Olomouci. Ovšem tak jako se

nepsalo o některých událostech v dobové kronice, nepíše se o nich ani zde. Autoři „akademických dějin“ nám chtějí mnohdy podat co nejpodrobnější informace například o složení městského zastupitelstva v roce 1990, o úspěších našich házenkářek za normalizace nebo počtu lůžek ve Fakultní nemocnici v roce 1985. V případě „akademických dějin“ je přesnost a úplnost faktů zcela na místě, pokud se ovšem mezi těmito detailními informacemi neztratí informace mnohem významnější. V „akademických dějinách“ však nezjistíme, že se v Olomouci dělo na jaře 1968 něco neobvyklého a že v srpnu stejného roku něco ještě neobvyklejšího. Nedočteme se absolutně nic o průběhu let 1967 až 1969 ani v těch nejzákladnějších rysech. Některé následky politických změn, které přinesl rok 1968, tu připomenuty jsou, ale příčiny se zcela vytratily. Možná jeden autor předpokládal, že to napíše druhý, jenomže ten předpokládal totéž o prvním. A vedoucí redaktor si tuto část zřejmě nepřečetl vůbec.

Svou daň si vybraly i časté změny v autorském týmu – řada původně angažovaných spolupracovníků odpadla z nejrůznějších příčin. Někdy jejich práci spěšně zastoupil narychlo sehnaný náhradník, jinde však redakce musela na příslušnou

kapitolu rezignovat. Příkladem je text P. Černého o olomouckém výtvarném umění doby středověku: zde se náhrada nenašla a toto pro Olomouc (právě pro Olomouc!) navýsost důležité téma není v „akademických dějinách“ kvalifikovaně zastoupeno, což kontrastuje obzvláště se zevrubným a zcela původním výkladem S. Červenky o středověkých památkách hudebních, jemuž mohlo být přirozeným protějškem. Spěch při dokončování nepochybně zavínil i absenci věcného rejstříku. Jmenný rejstřík samotný nestačí, není ani spolehlivý a působí spíše výběrovým dojmem. Ani v obsahu se čtenář neorientuje dobře, odkazuje pouze k hlavním kapitolám o několika desítkách stran, začátky čtených podkapitol si musí každý přepřítivě hledat sám.

Obraťme však list a podívejme se i na pozitivní stránky této práce. Dílo nenabízí pouhý pohled na dějiny Olomouce očima současných historiků, text je provázaný i dobovými pohledy a názory. Máme si uvědomit, že současné poznání historie je výsledkem vývoje a že vědomosti soudobých, pozdějších a současných historiků se mnohdy diametrálně liší. „Akademické dějiny“ proto nejsou jen dějinami města Olomouce, ale též dějinami dějin, tedy historiografie. Každá kapitola začíná přehledem o pramenech a literatuře k jednotlivému období, kde získáme informace především o dobových pramenech a dobové literatuře, v oddíle bibliografie na konci každého svazku najdeme seznam odborné literatury především moderní vědy.

Tak jako není možné od sebe navzájem izolovat vývoj politický, hospodářský či umělecký, protože jedno vždy souvisí s druhým, není možné od sebe izolovat Olomouc a okolní svět. Dějiny

nějakého celku musí být nutně zasazeny do kontextu širšího, v našem případě tedy do kontextu dějin českých a evropských. Vedle vnitřních konfliktů a událostí, které se staly v Olomouci a které měly význam především pro město samotné, je důležité vědět i o vzájemných vlivech mezi Olomoucí a okolním světem.

Pokud se tedy ještě rozhodujete, čím obdarovat své blízké v čase vánočním, nebo byste sami rádi obohatili svou domácí bibliotéku, jsou „akademické dějiny“ možným tipem. Hned na první pohled vypadají vskutku reprezentativně a byly by rozhodně luxusním dárkem. V knihovně budou vypadat oba svazky velmi dobře. Pokud však nepatříte k takovýmto pseudopatriotům a snobům a knihu byste si rádi přečetli, abyste rozšířili své poznání našeho města, dozvíte se vskutku mnoho podrobností z jeho historie, přičemž některé detaily jsou opravdu zajímavé a hodné zamyšlení. Bohužel o některé zásadní momenty, které poznamenaly vývoj Olomouce, budete ochuzeni. V důsledku absence informací, na které jsem poukázala výše, se vytrácejí souvislosti mezi událostmi, které lidé v Olomouci prožili.

Přes všechny nedostatky, jež se dají knize vytknout, věřím, že pokud se rozhodnete vzít oba svazky do ruky, dojdete nového poznání, možná přehodnotíte některé své životní postoje a budete se dívat na Olomouc, která v sobě nese hlubokou paměť, otevřenějšíma očima.

Dějiny Olomouce/ [hlavní redaktor Jindřich Schulz]. – V Olomouci : Univerzita Palackého, 2009. – 2 sv. (629, 533 s.) ISBN: 987–80–244–2370–8

RECENZE

Odovědná sonda do tvorby Romana Ráže

K publikaci Františka Všetického *Garance grotesknosti*

Bohumír Kolář

V září tohoto roku vyšla v Nakladatelství J. Vaclav Olomouci (nástupce Votobie) obsáhlá publikace, věnovaná literární tvorbě Romana Ráže. Kniha nese název *Garance grotesknosti* a pojednává o umělecké tvorbě Romana Ráže. Ten je ve sféře umění, zejména ve slovníkách charakterizován jako básník, dramatik, prozaik, ale také jako režisér, rozhlasový spolupracovník a televizní pracovník. V letošním roce se dožil pětasedmdesáti let. Na počátku své kariéry působil v Kulturním domě Brno, v Českém rozhlase a v České televizi Brno. Řadu let je svobodným spisovatelem. Do literatury vstoupil prvotinou *Jediná noc* v roce 1962. Šlo o soubor velmi podnětných povídek.

Publikaci Františka Všetického *Garance grotesknosti* můžeme označit za první dílo, které se monotematicky zabývá tvorbou Romana Ráže. Kromě zpracování autorových osudů je v knize

podrobně rozebráno jeho 12 románů, a to ze všech hledisek potřebných k jejich analýze. Předností Všetického přístupu je upozornění na mnohá příbuzná díla ve světové i české literatuře, s nimiž jednotlivé románové tituly souvisejí. Čtenáři se tak dostává informací napříč literaturou evropskou a světovou, a to nejen literaturou moderní, protože grotesknost jako umělecký přístup je spojena s uměním od jeho prvopočátků.

Všeticka provádí velmi čtivou literární analýzu i tím, že v každém z publikovaných rozborů si všimá literárních postav, zejména pak postavy hlavní. Číst o Dorkovi Pelanovi z *Bludných kamenů*, Josefu Trtílkovi z *Vrabčího hnízda* nebo Pavlu Loudovi ze *Šokmistra* znamená pro čtenáře poznání nových osobností. Mnohé se může na nich jevit jako téměř fatální, niterně průzračné a nepřekonatelné. Fantastické je ale i to, že svět, jenž je obklopuje, prakticky dokáže

vymodelovat situace, v nichž se projeví, jak musí. Všeticka je poučen i životem, co je osud a co náhoda, a dokáže ocenit Ráže jako excelentního fabulátora. Tato schopnost se koneckonců promítla i do Rážovy praxe režisérské.

Těžiště významu Všetickovy studie tkví především v literární oblasti. Autor si je však vědom povinnosti představit Romana Ráže i v dalších pozicích. Zvolil pro to formu poměrně nezvyklou, ale z hlediska zasvěcenosti opět optimální. Publikuje v knize pečlivě promyšlený rozhovor. Interview je sice forma výpovědi o sobě samém, ale v případě Romana Ráže je rozhovor chápán jako schůdná cesta, která poodhalí čtenáři, že literát má schopnosti racionálně reflektovat minulost a nezatěžovat ji přáními nebo záměry. Ke čtenáři se dostávají skutečnosti sice věčně „suché“, ale dějem živé.

Publikace *Garance grotesknosti* je vybavena i encyklopedicky zpracovanou informací o autorovi a jeho zásluhách. Má tři části. Bibliografie díla Romana Ráže a literatury o něm obsahuje přehled autorových dvaceti próz, přehled překladů do němčiny, polštiny a rumunštiny, dvě desítky rozhlasových her, 16 televizních her, televizní hry na motivy jiných autorů, scénáře téhož typu, filmové scénáře, publikovanou poezii, autorovy prózy publikované v časopisech a sbornících, publicistiku, recenze o vydaných dílech a konečně i přehled encyklopedií a příruček, v nichž je Ráž jako literát představen a obsažně zpracován.

Závěr *Garance grotesknosti* je vyplněn dvěma osobními vyznáními a 25 fotografiemi, jimiž je mapován Rážův život i nejvýznamnější umělecké kontakty.

František Všeticka odvedl dílo, které v literární publicistice i kritice nezapadne.

Garance grotesknosti : o umělecké tvorbě Romana Ráže / František Všeticka. – 1. vyd. – Olomouc : Nakladatelství J. Vacl, 2010. – 181 s. ISBN: 978-80-904149-7-6

Z cyklu *Magická Olomouc*. (Foto Karel Zámečníček)

RECENZE

Studovali práva

Jindřich Garčic

Nejedná se o pouhé konstatování skutečnosti, ale o název knihy autorské dvojice známých olomouckých právníků Zdeňka Štastného a Petra Rittera. Víím, že jejich jména uvádím v opačném pořadí, než je zvykem, neboť u všech knih, které společně napsali (*Advokát ex offio*, 1985, *Biliáry*, 1987, *Studovali práva*, 2010), je vždy jako první z autorské dvojice uváděný Petr Ritter patrně proto, že v abecedním pořadí písmeno R sice těsně, ale přece jen stojí před Š. Chci tím alespoň trochu zmírnit tuto dějinnou nespravedlnost, kdy je jméno Zdeňka Štastného uváděno vždy až na druhém místě. Jsem přesvědčen, že kdybychom pánům autorům položili otázku, který z nich se více zasloužil o vznik a podobu jejich společných děl, odpověděli by, že vlastně neví, a že jejich přínos pro společné dílo je, řekněme, rovnoměrný.

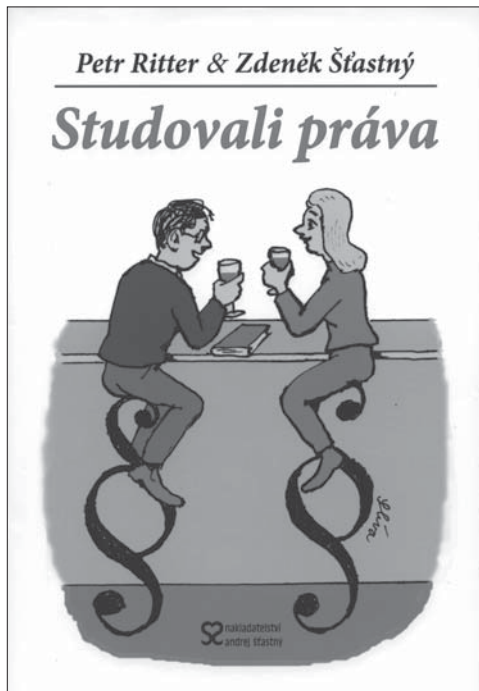
Takže Zdeněk Štastný a Petr Ritter nebyli jediní, kteří studovali práva, ale patří k oné mnohem menší

skupince právníků, kteří svá studia ztvárnili i literárně. Hlavními hrdiny jejich knihy jsou dva mladí muži David a Jakub, mimo to se zde samozřejmě setkáváme s celou řadou jejich přátel, spolužáků, milenek a také členů tehdejšího ctihodného učitelského sboru právnické fakulty.

Oba hlavní protagonisté knihy jsou z rodu saturninovských hrdinů, to znamená, že patří k onomu typu lidí, kteří si nejen v duchu představují různé humorné situace, ale také je sami vyvolávají. Budeme-li parafrázovat Zdeňka Jirotku, patří k těm lidem, kteří vidí na stole mísu koblih a nejen že se baví představou házení koblih

po druhých, ale také bezprostředně tuto představu sami realizují. Není proto divu, že děj knihy je nabyt řadou humorných a někdy i groteskních situací.

Vše se ale odehrává na pozadí tehdejších politických a společenských událostí. Děj knihy je zarámován léty studia obou hlavních literárních hrdinů, to je koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let minulého století, čili obdobím Pražského jara, invaze „spřátelených“ armád a počátečním údobím „normalizace“. A tyto skutečnosti se promítají i do života obou hrdinů, i když musíme přiznat, že ze svých průšvihů, ve kterých

vynikne absurdita tehdejší ideologie, se nakonec vždy dostanou s notnou dávkou elegance a čistým morálním štítem.

Jak autoři píší v epilogu knihy, dopsali ji poprvé v roce 1980, ale kniha nemohla v té době vyjít. Po třiceti letech se k ní vrátili a znovu ji napsali. V obou případech se snažili napsat knihu, jak sdělují, „po pravdě. I když: po literární pravdě.“ Jejich právníká průprava se zde nezapřela, neboť vědí, že termín pravda je vždy poněkud ošidný.

V knize je řada výrazných autobiografických prvků, předobrazem literárních hrdinů byli skutečně žijící osoby a jejich skutečné osudy. S trochou znalostí životopisu obou autorů odhalíme, že předobrazem literární postavy Jakuba je osoba Zdeňka Štastného a předobrazem Davida je Petr Ritter. Obdobně lze identifikovat řadu dalších postav, včetně tehdejších učitelů našich literárních hrdinů. Například s přihlédnutím k dobovým reáliím lze jen namátkou konstatovat, že předobrazem asistenta Petra Pandy nebyl nikdo jiný než Petr Pithart, předobrazem profesora Osmánka profesor Josef Tureček (všimněme si zde onoho krásného a logiky nepostrádající způsobu pojmenování literární postavy: Tureček je zdrobnělina od Turek, tedy národnostní označení, jehož synonymem může být také slovo Osman a zdrobnělina od tohoto jména Osmánek).

Nebudeme dále pátrat, jaké měly všechny události včetně milostného života našich literárních hrdinů předobraz v reálném životě. Můžeme jen říci, že s odstupem třiceti let, po kterých se vraceli autoři ke knize svého mládí, zde jistě splynuly dohromady skutečné události všech protagonistů knihy, příběhy, které se neodehrály a vznikly jen ve fantazii autorů, vyslechnuté příběhy „z druhé

ruky“ a podobně. Všechno dohromady vytváří přesvědčivý, literárně pravdivý příběh, přičemž skutečné osudy jednotlivých literárních postav, vylíčené stručně v epilogu, jsou brilantní tečkou za tímto příběhem.

Studovali práva / Petr Ritter, Zdeněk Štastný.
– Praha : Nakladatelství Andrej Štastný, 2010.
Kresby Jiří Slíva. - 287 s. ISBN: 978-80-86739-43-4

*Z cyklu Magická Olomouc – Sloup Nejsvětější Trojice.
(Foto Karel Zámečníček)*

Silvestrovská prognostika

Končí první desetiletí v novém století. Jaké to bude, až nám vypadne myš z ruky? Aby vás opravdu nic nezaskočilo, přečtete si Zprávy z roku 2029.

Černému Petrovi se díky maličké chybičce v Matrixu podařilo získat vydání časopisu BIZ z roku 2029. Mějte náskok a přečtete si zprávy, které budou hltat naši potomci!

- Neznámí vandalové zhanobili obří jezdeckou (v Audi A8) sochu Václava Klause na Václavském náměstí v Praze. Ministr vnitra Václav „Piko“ Šroub, kterého do funkce vynesla Velká czechteková revoluce v roce 2024, vyjádřil nad událostí hlubokou lítost. „Ty voe, my sme dřív jako taky fest blbli, ale todle je podpásovka ložená.“ Policie se domnívá, že za akcí stojí guerillové skupinky staromilců, kterým vadí nedávné odstranění sochy sv. Václava ze stejnojmenného náměstí.
- Hrubý domácí produkt České republiky dosáhl 28 600 nových jüanů na hlavu, tedy jen o 30 % méně než u slovenských sousedů.
- Společnost Philip Morris, která v Kutné Hoře vyrábí marihuanové jointy, vyzvala vládu, aby podpořila legalizaci středně tvrdých drog, jako je heroin nebo kokain. „Za vyspělým světem nelze už dále zaostávat,“ praví se v tiskové zprávě společnosti. „Berme si příklad z Nizozemí, kde se pouhých deset let po legalizaci heroinu podařilo zcela vyřešit problém přelidnění a přistěhovaleckých slumů.“
- Rozpočet České republiky dostal významnou vzpruhu, když se nejbohatší muž země Ivo Lu-

kačovič výjimečně rozhodl zaplatit daně. V souvislosti s tím se začalo uvažovat o dostavbě dálnice na Ostravu. Pokud bude výkup pozemků probíhat bez nesnází, mohli by první motoristé vyrazit od Lipníka k Ostravě už v roce 2039.

- Fiaskem skončil pokus České televize nasadit po 25 letech do vysílání tzv. hraný film, který nefunguje podle závazných pravidel reality show. Zejména mladší diváci snímek Tři oříšky pro Popelku naprosto vypískali. „...kej švindl, né? Mí neříkejte, že todle jsou normální lidi hraný přes skrytý kamery! Plus tam nebyl ani jeden záběr z hajzlíků,“ shrnul pocity mládeže Džony Vomáčka z Prahy 47. Domácí televize přešly na program plně tvořený reality show už kolem roku 2012.
- Parlament jednomyslně odhlasoval návrh skupinky senátorů, aby se Česká republika přejmenovala na ČEZkou republiku. Hladké schválení návrhu nebylo velkým překvapením, už proto, že tzv. rozšířená dozorčí rada ČEZu zasedá prakticky ve stejném složení jako Poslanecká sněmovna. Proti návrhu protestovalo jen několik staromódních pracovníc Ústavu pro český jazyk. Tato drobná nesnáz se však vyřešila sama, když zmíněné dámy při exkurzi v atomové elektrárně Průhonice 3 nedopatřením rozšmelcovala netěsnící turbína. „Incidentu hluboce litujeme a turbínu očistíme nejpozději do dvou pracovních dnů,“ uzavřel celou záležitost Martin Roman jr.
- Zároveň s přejmenováním republiky byl autorce státní hymny, pí. Soukupové-Horváthové-

Soukupové, propůjčen čestný titul Národní umělkyně.

- Stanislav Bernard, majitel a výkonný ředitel malopivovarnického konzorcia AnheuserBernardBudvarCarlsbergHeineken, prosadil pro malé pivovary stálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN. „Jde nám jen o přiměřenou ochranu a poněkud rovnější podmínky pro nás, drobné sládky,“ prohlásil nezištný ochránce malých živnostníků. Nepřátelští aktivisté se sice pokusili na galerii vykřikovat, byli však po zásluze vytlačeni ze sálu Gardou na ochranu malých pivovarů, kterou se Stanislavu Bernardovi podařilo zřídit již v roce 2021.

Z cyklu *Magická Olomouc* – Arionova kašna. (Foto Karel Zámečníček)

- Asijsko-evropská unie obvinila společnost Google, monopolního provozovatele Googlenetu (dříve též internet), ze zneužívání dominantního postavení na trhu. Google je terčem nenávisti světové veřejnosti už od roku 2017, kdy zavedl fixní poplatek 0,5 juanu za každé kliknutí na světovém webu. Nezávislí aktivisté tvrdí, že platit za klikání nebo za vyhledávání je nemravnost a že tyto elementární operace dříve bývaly bezplatné. Google oponuje tím, že web přece nemůže běžet zadarmo a že jestli to tak někdy bylo, tak šlo jen o zaváděcí ceny.
- V dallaském chudobinci zemřel ve věku nedožitých 84 let Bill Gates, zakladatel Microsoftu (dnes divize AppleSony Interactive) a druhdy nejbohatší muž na světě. Bill Gates utrpěl těžkou mozkovou příhodou v listopadu 2011, když mu při instalaci nových Windows třikrát po sobě spadl systém a napočtvrté se počítač odmítl restartovat. Po krátkém pobytu v nemocnici se vrátil nový Gates – rozdal svůj majetek, přestoupil na linuxovou víru a pěšky chodil po světě, přičemž učil chudé děti instalovat ovladače. Na poslední cestu přišly svatého muže doprovodit tisíce dojatých obdivovatelů. Římskokatolická církev se nechala slyšet, že připravuje jeho blahorečení.

Černý Petr radí jak udělat kariéru : praktická příručka kancelářské krysy. – Vyd. 1. – Brno : Computer Press, 2010. – 96 s. ISBN: 978-80-251-2749-0

Kuriózní patenty z doby osvícenské

Karolina Adamová

Smyslem zákonů odjakživa byla snaha uspořádat soužití lidí ve společnosti racionálním způsobem. Ani zákonodárci však nebyli uchráněni před lidskými omyly a pošetilostmi. Není proto divu, že v konfrontaci s nevypočitatelnými přírodními silami, lidskými strachy, vášněmi a pověrami jejich zdravý rozum občas selhával. V osvícenské době, která si racionalitu vytyčila jako hodnotu nejvyšší, byly do praxe uváděny i zákony, nad kterými se dnes pobaveně usmíváme.

Za Marie Terezie a Josefa II. bylo vydáno mnoho neobvyklých patentů. Například Marie Terezie a Josef II. zakázali stavění betlémů v kostelech i soukromých příbytcích. Oba zdůvodňovali tento zákaz nelibostí nad dětinstvím a pověřčivostí lidu. Josef II. zakázal také poutě a stavění májek. Usoudil, že naplňováním tohoto zvyku trpí lesní porosty.

Jeden z neobvyklých patentů Marie Terezie směřuje k ochraně úrody, kterou ničili opeření škůdci – vrabci. Poddaným patent ukládal povinnost odvádět v červnu a v prosinci příslušným úředníkům vrabčí hlavy, přičemž se zde stanovily příslušné kvóty, které se mají na určených místech odvádět.

Osedlý sedlák v rovině měl odevzdat 12 hlav, kdežto ve vysokých horách byla kvóta stanovena na 6 vrabčích hlav. Porušení této povinnosti mělo za následek uložení pokuty. Marie Terezie chtěla tímto způsobem podnítit uživatele zemědělské půdy k tomu, aby zabezpečili co nejlepší její využití a zajistili zemi dobrou a hojnou úrodu. Patent byl vydán 8. ledna 1750.

Jiný kuriózní patent vydal Josef II. dne 26. listopadu 1783. Tímto patentem zakazoval Josef II. zvonění na mraky, což byl starý zvyk, který se na mnohých místech české země uplatňoval již od starověku. Josef II. byl přesvědčen, že zvonění nemá žádný účinek na mračna, nerozhání je a může spíše přinést neštěstí, neboť kovy, ze kterých byly zvony vyrobeny, po rozhoupání přitahují blesk a důsledkem toho může být smrt zvoníka, kterým byl často učitel dané obce, a také mohlo dojít podle Josefa II. k poškození věže, eventuálně i k zapálení kostela. Vyslovil proto zákaz zvonit na mraky, ale nestanovil žádnou sankci, pokud by došlo k porušení tohoto zákazu. Duchovním správcům a světským vrchnostem pak panovník doporučil napomáhat uplatňování patentu mezi lidmi.

O porušování tohoto patentu Josefa II. se dovídáme zejména z etnografické literatury, četné články v tomto směru přináší časopis Český lid. Z nich vyplývá, že se na některých místech zvonilo ještě na počátku 20. století. O zvonění na mraky se zmiňují i pověsti. V Českém lidu se objevuje záznam o pověsti o zvonku ve Vyšních Lhotách na Těšínsku.

V zajímavém článku od Břetislava Cvana *Zvonění na mraky a proti krupobití* (Malovaný kraj. Č. 4/1996) se dozvídáme, že zvonění na mraky v sobě skrývalo odůvodněné naděje, které měly dva podtexty: „ten reálný spočíval v tom, že mohutné hlasy zvonů rozvíří vzduchové proudy, které mraky rozeženou“. Tím druhým důvodem byla

podle autora skutečnost, že hlasy zvonů spojené s přesvědčením a vírou lidí měly schopnost a moc rozehnat mraky, protože zvony přece byly před zavěšením na kostelní věž posvěceny.

Svědectví o zvonění na mraky přinášela nejen literatura etnografické povahy. I v krásné literatuře nacházíme zprávy o tomto starém zvyku. Například Jindřich Šimon Baar v *Paní Komisarce* píše sugestivně o jedné příhodě v Klenčí, kdy se obyvatelé obávali deště a bouřky, a proto zvonili na mraky. Tento motiv se objevuje i v pohádkách. Jedna krásná polská pohádka vypráví o junákovi, který pomohl vesnici v době strachu z deště a krup. Když se nad vesnicí ukázali mrákavci, ale nebyl nikdo, kdo by mohl zvonit, protože tam žili staří lidé a děti a neměli ke zvonění dosti sil, mládenec silným a dlouhým vyzváněním mrákavce rozehnal.

Zvonění na mraky se těšilo důvěře lidí ve velmi různých meteorologických situacích – při bouři, kroupách, mrazech, vichřici, dlouho trvajícím dešti i dlouhém suchu. Bylo obecně rozšířeno už ve starověku – poprvé je písemně doloženo v roce 280, kdy na doporučení papeže Felixe nahradilo starý římský zvyk střílet proti nebi z luku a praků, aby byla rozehnána mračna. V obcích, kde k tomuto účelu zvon neměli, se užívalo i jiných prostředků – na mraky se práskalo bičem, troubilo na trubku nebo i na mušli, zpravidla posvěcenou.

Radikální postoj Josefa II. ke zvonění na mraky byl tedy skutečnou kuriozitou. Nutno ovšem dodat, že s touto reformou

příliš neuspěl a zejména v malých vsích se zvonění na mraky praktikovalo až do dob 1. světové války, na Chodsku je zvyk doložen ještě za 1. republiky.

Z cyklu *Magická Olomouc* – reliéf v kostele sv. Kateřiny.
(Foto Karel Zámečníček)

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI

LEDEN

Babler, Otto František – bibliofil; kulturní publicista; literární historik; překladatel

* 26. 01. 1901 Zenica (Bosna)

† 24. 02. 1984 Olomouc

Místa působení: Samotičky, okr. Olomouc

Pozn.: přeložil Dantovu Božskou komedii; překládal libreta pro olomoucké divadlo; spolupracoval s kulturní rubrikou Lidové demokracie

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [2.] B–Bař. Praha 2005; Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985; Český biografický slovník XX. století. 1. A–FJ. Praha 1999; Zakladatelé a pokračovatelé. Olomouc 1996; Všeticka, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Balabán, Jan – překladatel; redaktor; prozaik

* 29. 01. 1961 Šumperk

† 23. 04. 2010 Ostrava

Místa působení: Vítkovice, okr. Ostrava

Pozn.: spoluzakladatel časopisu Landek; redaktor časopisu Obrácená strana Měsíce

Literatura: Machala, L.: Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990–1995. Olomouc 1996; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Bartušek, Antonín – básník; historik výtvarného umění; kulturní historik; překladatel

* 11. 01. 1921 Želetava, okr. Třebíč

† 22. 04. 1974 Praha

Místa působení: Třebíč

Pozn.: působil v Čs. rozhlasu, Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody; psal odborné práce o výtvarném umění; překladatel z angličtiny a francouzštiny

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [2.] B–Bař. Praha 2005; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. A–L. Praha 1995; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982.

Blažek Pavlovický, Josef – dramatik; fejetonista; prozaik; překladatel

* 30. 01. 1871 Velké Pavlovice, okr. Břeclav

† 30. 11. 1940 Podolí, okr. Brno-venkov

Místa působení: Žďár nad Sázavou; Horní Újezd, okr. Třebíč; Podolí, okr. Brno-venkov; Třebíč; Šlapanice, okr. Brno-venkov

Pozn.: procestoval většinu zemí střední, západní a jižní Evropy; překládal z italštiny; spolupracoval s časopisem Den

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [5.] Bi–Bog. Praha 2006; Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985.

Fiala, Josef – publicista; muzejní pracovník; archivář; historik

* 07. 01. 1891 Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

† 24. 06. 1968 Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: v různých časopisech publikoval články z oboru historie, archivářství a muzejnictví
 Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992; Hoffmannová, J. – Pražáková, J.: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000.

Jirák, Karel Boleslav – dirigent; hudební teoretik; hudebník; skladatel; spisovatel; publicista

* 28. 01. 1891 Praha

† 30. 01. 1972 Chicago (USA)

Místa působení: Brno; Ostrava

Pozn.: působil v rozhlasu; v roce 1947 odešel do USA

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 6. Ostrava 1996; Šlechtová, A. – Levora, J.: Členové České akademie věd a umění 1890–1952. Praha 2004; Dufková, E.: Postavy brněnského jeviště. 3. Brno 1994.

Jirotka, Zdeněk – prozaik; redaktor; rozhlasový dramatik; rozhlasový redaktor

* 07. 01. 1911 Ostrava

† 11. 04. 2003 Praha

Pozn.: redaktor Lidových novin v letech 1945–51; spolupráce s časopisem Dikobraz; redaktor Čs. rozhlasu v letech 1953–62; autor humoristických próz

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 5 (17). Ostrava 2004; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 1. A–L. Praha 1995; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999; Československý biografický slovník. Praha 1992; Všetička, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Jursitzky, Moritz – prozaik; dramatik

* 27. 01. 1861 Andělská Hora, okr. Bruntál

† 28. 08. 1936 Vídeň (Rakousko)

Pozn.: žil hlavně ve Vídni

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 9 (21). Ostrava 2006; Region. Krnovské noviny, 14.3.1995.

Kaněra, Emanuel – grafik; kreslíř; malíř; dramatik; filmový režisér

* 04. 01. 1921 Hronov, okr. Náchod

† 15. 08. 1979 Praha

Místa působení: Zlín

Pozn.: spolupracoval s Divadlem pracujících ve Zlíně

Literatura: Toman, P.: Nový slovník československých výtvarných umělců. Ostrava 1993; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Kozák, Vlastimil – básník; malíř

* 21. 01. 1911 Bedihošť, okr. Prostějov

† 05. 12. 1997 Andělská Hora, okr. Bruntál

Místa působení: Přerov

Pozn.: krajinář; maloval krajinu Hané a jižní Moravy; na AVU žákem O. Nejedlého; řada samostatných výstav

Literatura: Dolívka, J.: Výtvarníci prostějovského regionu. Prostějov 2007; Kobza, F.: Katalog výtvarných umělců olomoucké oblasti. Olomouc 1989; Lakosil, J.: Vlastimil Kozák. Obrazy z let 1940–1971. Olomouc 1971. – Katalog výstavy.

Kropáč, Jan – prozaik; sběratel lidových pověstí; básník; publicista

* 08. 01. 1921 Tupesy, okr. Uherské Hradiště

† 22. 03. 2002

Místa působení: Hodonín

Pozn.: přispíval do kulturních rubrik regionálního tisku; člen redakční rady Malovaného kraje; autor povídek

Literatura: Malovaný kraj, 29, 1993, č. 1; Malovaný kraj, 38, 2002, č. 3.

Maliva, Josef – historik umění; publicista; muzejní pracovník

* 07. 01. 1931 Olomouc

Místa působení: Hodonín; Olomouc; Valašské Meziříčí, okr. Vsetín

Pozn.: autor učebních textů, článků, katalogů výstav; specializace na moravské výtvarné umění 16. století a regionální malířství 20. století

Literatura: Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha 1998; Maliva, J.: Vladimír Vašíček. Ostrava 1993; Výtvarní umělci Univerzity Palackého. Olomouc 1987. – Katalog výstavy; Všeticka, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Nováček, Otakar – prozaik; publicista; překladatel

* 06. 01. 1901 Brno

† 05. 01. 1986 Brno

Místa působení: Brno; Jihlava

Pozn.: v letech 1928–33 učil v Brně a Jihlavě

Literatura: Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982.

Pagáč, Miroslav – vydavatel; kronikář

* 11. 01. 1931 Lukov, okr. Zlín

† 23. 10. 1999 Zlín

Pozn.: spolupracoval s časopisem Podřevnicko; vedl kroniku Lukova; vydával Lukovský zpravodaj

Literatura: www.kfbz.cz/kalend.htm; Region Podřevnicko, 8, 1999, č. 3–4; Slovník osobností kulturního a společenského života Valaška 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Paloch, Blažej – knihovník; básník; prozaik

* 23. 01. 1921 Frýdlant nad Ostravicí, okr. Frýdek-Místek

† 27. 09. 1998 Orlová, okr. Karviná

Místa působení: Ostrava; Orlová, okr. Karviná

Pozn.: přispíval do časopisů Horník, Ahoj na sobotu, Květy, Čtenář

Literatura: Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Pistorius, Vladimír – básník; nakladatel

* 10. 01. 1951 Ostrava

Pozn.: jeho básně vyšly v samizdatu; působení v nakladatelstvích Mladá fronta a Paseka; předseda Svazu českých knihkupců a vydavatelů

Literatura: Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha 1998.

Pražák, Richard – literární vědec; překladatel

* 07. 01. 1931 Jihlava

† 12. 09. 2010 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: od roku 1991 vedoucí Ústavu dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy a Kabinetu

balkanistiky a hungaristiky; hungarista a ugrofinista; velvyslanec ČR v Maďarsku

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 2. N–Ž. Praha 1991; Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha 1998.

Procházka, František Serafinský – básník; knihovník; nakladatelský redaktor; prozaik; překladatel; redaktor

* 15. 01. 1861 Náměšť na Hané, okr. Olomouc
† 28. 01. 1939 Praha

Pozn.: působil v Praze; redaktor čas. Zvon, Malý čtenář

Literatura: Šlechtová, A. – Levora, J.: Členové České akademie věd a umění 1890–1952. Praha 2004; Chaloupka, O. – Voráček, J.: Kontury české literatury pro děti a mládež. Praha 1984; Slavík, B.: Hanácké písemnictví. Olomouc 1940.

Slavotínek, Jan – literární teoretik; filolog; publicista; editor; rozhlasový redaktor

* 10. 01. 1951 Ostrava

Místa působení: Olomouc

Pozn.: pracoval jako redaktor v Čs. rozhlasu; příspěvky do časopisů Tvar, Host, Žurnál UP

Literatura: Kolář, B.: Z paměti literární Olomouce. Olomouc 2004.

Slíva, Vít – básník; prozaik

* 11. 01. 1951 Hradec nad Moravicí, okr. Opava

Místa působení: Brno; Mladecko, okr. Opava

Pozn.: zabýval se studiem díla Františka Halase; autor recenzí pro Brněnský večerník, Literární

měsíčník a Rovnost; spolupráce na časopisech Modrý květ, Weles, Host; bratr Jiljího Slívy (*1953)

Literatura: Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989; Černá, J.: Slovníček současných brněnských spisovatelů. Brno 1994; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Šípek, František Antonín – básník

* 01. 01. 1921 Orlovice, okr. Vyškov

† 02. 02. 1981 Krnov, okr. Bruntál

Místa působení: Krnov, okr. Bruntál

Pozn.: podílel se na kulturním životě Krnovska

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 2. Opava – Ostrava 1994; Šuleř, O.: Laskavé podobizny. Ostrava 2005; Kulturní osobnosti našeho regionu. Bruntál 1992; Šípek, F. A.: Strom přes cestu. Ostrava 1970; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Uher, Jan – prozaik

* 28. 01. 1891 Prostějov

† 27. 10. 1942 Berlín-Plötzensee (Německo)

Místa působení: Brno; Kostelec na Hané, okr.

Prostějov; Prostějov; Výšovice, okr. Prostějov

Pozn.: v letech 1919–1921 osobní knihovnik T. G.

Masaryka; organizoval reformní výchovnou práci;

v letech 1937–39 spoluredaktor Pedagogické encyklopedie; sokolský činovník; po-

praven nacisty

Literatura: www.mestopy.cz; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999;

Československý biografický slovník. Praha 1992.

Valenta, Edvard – básník; publicista; prozaik; redaktor

* 22. 01. 1901 Prostějov

† 21. 08. 1978 Praha

Místa působení: Brno; Olomouc

Pozn.: roku 1948 vězněn; psal komentáře ke krátkým filmům, rozhlasové hry

Literatura: www.mestopv.cz; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Československý biografický slovník. Praha 1992; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999; Všetička, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Vašek, Ladislav – kronikář; publicista; muzejní pracovník; vlastivědný pracovník

* 24. 01. 1871 Opava

† 11. 11. 1949 Ivančice, okr. Brno-venkov

Místa působení: Ivančice, okr. Brno-venkov

Oblast působení: Brněnsko

Pozn.: 15 let byl kronikářem Ivančic

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 4. Opava – Ostrava 1995; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 2. Opava 1976; Listy Památníku Petra Bezruče, 11.11.1954.

Vrška, František – literát

* 27. 01. 1921 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

† 07. 05. 1945 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: byl zastřelen při tzv. meziříčských událostech
Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992.

Vyhliďal, Oldřich – básník; editor; překladatel

* 04. 01. 1921 Holešov, okr. Kroměříž

† 14. 05. 1989 Praha

Místa působení: Holešov, okr. Kroměříž

Pozn.: působil v Praze v nakladatelství Čs. spisovatel v letech 1959–81; překládal poezii z arménštiny, rumunštiny, starokorejštiny, slovenštiny, bulharštiny, němčiny a maďarštiny; publikoval v Literárních novinách, Květnu, Hostu do domu, Plameni, Novém životě aj.

Literatura: Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999; Šuleř, O.: Laskavé medailony. Ostrava 2007; Čeští spisovatelé 20. století. Praha 1985.

ÚNOR

Aškenazy, Ludvík – prozaik; autor dětské literatury; dramatik; redaktor; scenárista

* 24. 02. 1921 Český Těšín, okr. Karviná

† březen 1986 Bolzano (Itálie)

Pozn.: od roku 1945 pracoval v cizojazyčném vysílání Čs. rozhlasu Praha; po srpnu 1968 odešel do Mnichova (Německo), kde spolupracoval s rozhlasovými stanicemi a prosadil se jako scenárista; začátkem 80. let se přestěhoval do Itálie

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 1. Opava – Ostrava 1993; Biografický slovník českých zemí. [1.] A. Praha 2004; Adamovič, I.: Slovník české literární fantastiky a science fiction. Praha 1995; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 1. A–L. Praha 1995; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982.

Bělohlavý, Václav – rozhlasový redaktor; publicista; překladatel

* 07. 02. 1911 Praha

† 01. 05. 1963 Ostrava

Místa působení: Ostrava

Pozn.: působil v Čs. rozhlasu; autor mnoha vzdělávacích pořadů; přispíval do periodik Hudební rozhledy, Umělec, Lidové noviny, Práce, Nové slovo aj.; překládal z němčiny, francouzštiny a ruštiny

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 8. Ostrava 1997; Československý hudební slovník osob a institucí. 1. A–L. Praha 1963.

Cipr, Josef – básník; prozaik; překladatel; redaktor

* 16. 02. 1881 Dolní Kounice, okr. Brno-venkov

† 27. 10. 1956 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: autor drobných próz; básník – satirik; přispíval do novin

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [9.] C. Praha 2008; Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985.

Čejka, Eduard – autor literatury faktu; historik; překladatel; redaktor

* 25. 02. 1931 Bystřice pod Hostýnem, okr. Kroměříž
† 13. 03. 2007

Pozn.: působení v Praze; v letech 1955–1992 v Historickém ústavu Armády České republiky (dříve Vojenský historický ústav); spolupráce s tiskem, rozhlasem, televizí; překladatelská, lektorská a redakční činnost

Literatura: Kdo je kdo. Obec spisovatelů. Praha 1996; Slovník klubu autorů literatury faktu. Praha 1996; Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha 1998; Historie a vojenství, 56, 2007, č. 2.

Červenka, Matěj – hudební skladatel; překladatel; sběratel přísloví

* 21. 02. 1521 Čelákovice

† 13. 12. 1569 Přerov

Místa působení: Přerov

Pozn.: psal se též Erythraeus, Erithracus, Erythracus; styky s Kalvínem, Melanchtonem; biskup Jednoty bratrské; spolupráce s Janem Blahoslavem; skládal duchovní písně; pořídil sbírku přísloví

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985.

Golombek, Bedřich – novinář; prozaik

* 05. 02. 1901 Ostrava-Hrušov, okr. Ostrava

† 31. 03. 1961 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: po únoru 1948 nesměl vykonávat novinářskou profesi

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 4. Opava – Ostrava 1995; Šuleř, O.: Laskavé podobizny. Ostrava 2005; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 3. Opava 1979; Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 1. A–L. Praha 1995; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 1. A–K. Brno 1998.

Kovanda, Jaroslav – malíř; básník; prozaik

* 26. 02. 1941 Zlín

Místa působení: Zlín; Uherský Brod, okr. Uherské Hradiště

Pozn.: vedoucí dětského Divadla za vozem; spolupráce na vydávání časopisu ZVUK; redigoval časopis Psí víno

Literatura: Báseň mého srdce. Brno 2005; Výtvarní umělci Jihomoravského kraje. Brno 1985. – Katalog výstavy; Frolcová, M.: Slovník žáků a absolventů zlínské Školy umění a Střední uměleckoprůmyslové školy ve Zlíně a v Uherském Hradišti /1939–2003/. Uherské Hradiště 2003; Slovník osobností kulturního a společenského života Valaška 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Kulka, Erich – prozaik

* 18. 02. 1911 Vsetín

† 13. 07. 1995 Jeruzalém (Izrael)

Pozn.: po roce 1968 emigroval

Literatura: Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Slovník osobností kulturního a společenského života Valaška 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Nebeský, Pavel – divadelní kritik; dramatik; herec; kulturně osvětový pracovník; novinář; překladatel; režisér

* 06. 02. 1861 Praha

† 18. 02. 1913 Plzeň

Místa působení: Brno

Pozn.: od roku 1891 působil v Městském divadle v Plzni; od roku 1894 se vzdal divadelní činnosti a působil jako významný osvětový pracovník

Literatura: Postavy brněnského jeviště. 1. Brno 1984.

Procházka, P. Matěj – překladatel; redaktor; literární kritik

* 04. 02. 1811 Brtnice, okr. Jihlava

† 26. 11. 1889 Brno

Místa působení: Brno; Jihlava

Literatura: Pernica, B.: Písemnictví na západní Moravě. Kulturně-historický nástin. Přerov [1938].

Sehnal, Antonín – vlastivědný pracovník; spisovatel; redaktor

* 09. 02. 1861 Soběchleby, okr. Přerov

† duben 1937 Rapotín, okr. Šumperk

Místa působení: Rapotín, okr. Šumperk

Pozn.: redaktor časopisu Záhorská kronika

Literatura: Filip, Z.: Biografický slovník okresu Šumperk. Šumperk 2001.

Stief, Wilhelm – historik; kronikář

* 19. 02. 1861 Šternberk, okr. Olomouc

† 25. 02. 1929 Šternberk, okr. Olomouc

Místa působení: Šternberk, okr. Olomouc

Literatura: Osobnosti střední Moravy 1999. Olomouc 1998.

Syrovátka, Oldřich – básník; autor dětské literatury; překladatel; redaktor

* 21. 02. 1911 Hranice, okr. Přerov

† 08. 04. 1977 Praha

Místa působení: Brno

Pozn.: působil v Praze jako redaktor ve Státním nakladatelství dětské knihy; byl šéfredaktorem časopisu Zlatý máj a časopisu pro mládež Ježek

Literatura: Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 4. S–T. Brno 2005; Chaloupka, O. – Voraček, J.: Kontury české literatury pro děti a mládež. Praha 1984; Zlatý máj, 11, 1967, č. 6, příl.

Škoda, Josef – spisovatel

* 04. 02. 1821 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

† 15. 08. 1908 Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Místa působení: Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: roku 1901 sepsal pamětní zápis, který byl uložen v báni kostelní věže ve Velkém Meziříčí

Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Velké Meziříčí 1992.

Urbánková, Jarmila – básnířka; literární kritička; nakladatelská redaktorka; prozaička; překladatelka; rozhlasová redaktorka; autorka dětské literatury

* 23. 02. 1911 Horní Vilémovice, okr. Třebíč

† 13. 05. 2000 Praha

Místa působení: Brno

Pozn.: od roku 1948 v Praze – práce na ministerstvu informací, ve Státním nakladatelství dětské knihy, Literárních novinách, rozhlase
Literatura: Göbl, L.: Osobnosti Vysočiny. 1. Pelhřimov 2005; Mladá fronta Dnes, 17. 5. 2000; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999; Čeští spisovatelé 20. století. Praha 1985.

Vobrubová-Koutecká, Jaroslava – překladatelka

* 12. 02. 1891 Vápenný Podol, okr. Chrudim

† 18. 12. 1969 Příbram

Místa působení: Zábřeh, okr. Šumperk

Pozn.: překládala klasická díla francouzské a německé literatury

Literatura: Filip, Z.: Biografický slovník okresu Šumperk. Šumperk 2001; Kdy zemřeli... ? 1967–1970 a 1935–1936. Praha 1970.

BŘEZEN

Dočkálek, Jan – novinář; spisovatel

* 09. 03. 1901 Kroměříž

† 01. 01. 1980 Toronto (Kanada)

Místa působení: Brno

Pozn.: pobyt: Kanada, Velká Británie

Literatura: Mejstřík, J.: Češi ve světě 1918–2000. Praha 2000.

Firbas, Jan – filolog

* 25. 03. 1921 Brno

† 05. 05. 2000

Místa působení: Brno

Pozn.: studoval na univerzitách v Leedsu a Londýně (Velká Británie); hostující profesor v Erlangenu (Německo), Buffalu (USA), So-

fii (Bulharsko), Haidarábádu (Indie), Vídní (Rakousko); články v odborných časopisech u nás i v zahraničí; anglista, bohemista
 Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991; Slovo a slovesnost, 61, 2000, č. 4; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Friedl, Milan – dramaturg; moderátor; recitátor; scenárista

* 13. 03. 1931 Brno

† 02. 10. 2009 Praha

Pozn.: přednášel na DAMU a pražské konzervatoři; spolupráce s rozhlasem a televizí na hudebních pořadech

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999; Divadelní noviny, 18, 2009, č. 20.

Hájek, Igor – literární publicista; překladatel; redaktor

* 22. 03. 1931 Ostrava

† 19. 03. 1995 Glasgow (Velká Británie)

Pozn.: v letech 1955–64 pracovník Ústředí knižní kultury a agentury DILIA; v letech 1964–69 redaktor Lidových novin, Literárních listů, Listů; od roku 1970 univerzitní profesor ve Velké Británii

Literatura: Brabec, J.: Slovník zakázaných autorů 1948–1980. Praha 1991; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Janda, Josef – kronikář; kulturně-osvětový pracovník

* 08. 03. 1811 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

† 30. 05. 1876 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

Místa působení: Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

Pozn.: založil Pamětní knihu města Frenštátu pod Radhoštěm

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 1. Opava 1972.

Jilemnický, Petr (Peter) – novinář; prozaik

* 18. 03. 1901 Letohrad, okr. Ústí nad Orlicí

† 19. 05. 1949 Moskva (Rusko)

Místa působení: Adamov, okr. Blansko; Ostrava

Pozn.: psal zejména slovensky; působil na Slovensku

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 2 (14). Ostrava 2001; Rovnost, 16.3.2001.

Košutová-Klapáková, Olga – prozaička

* 08. 03. 1901 Velký Týnec, okr. Olomouc

† 10. 02. 1989 Praha

Místa působení: Velký Týnec, okr. Olomouc; Hranice, okr. Přerov; Fryšták, okr. Zlín

Literatura: Čtení o Velkém Týnci. Velký Týnec 2007; Kunc, J.: Slovník českých spisovatelů beletristů 1945–1956. Praha 1957; Zapletal, Č.: Literární místopis Fryštácka. Zlín 1991.

Krejčí, Bedřich – kritik; literární vědec

* 06. 03. 1911 Jabloňov, okr. Žďár nad Sázavou

† 1945

Místa působení: Velké Meziříčí, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: studoval bohemistiku a germanistiku; profesorem na gymnáziu ve Velkém Meziříčí

čí; 10.6.1944 zatčen, po 20.4.1945 o něm není zpráv

Literatura: Zejda, R. – Jurman, H. – Havlíková, L.: Slovník spisovatelů okresu Žďár nad Sázavou. Třebíč 1992.

Kudeříková, Marie – spisovatelka

* 24. 03. 1921 Vnorovy, okr. Hodonín

† 26. 03. 1943 Vratislav (Polsko)

Místa působení: Brno

Pozn.: popravena nacisty; její dopisy a poznámky z vězení vydány pod názvem Zlomky života

Literatura: Slovníček spisovatelů okresu Hodonín. Hodonín 1996; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Misárek, Jan – prozaik

* 20. 03. 1861 Vsetín

† únor 1932 Praha-Krč

Pozn.: vztah díla k Valašsku; působil v Bratislavě, Praze

Literatura: Šuleř, O.: Laskavé medailony. Ostrava 2007; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 5. Opava 1983; Slavík, B.: Písemnictví na moravském Valašsku. Olomouc 1947; Míkulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001.

Obrtel, Vít – architekt; básník; grafik; scénograf

* 22. 03. 1901 Olomouc

† 12. 06. 1988 Praha

Pozn.: v architektonické tvorbě zastával syntézu účelnosti a emotivity

Literatura: Vademecum. Moderní umění v Čechách a na Moravě [1890–1938]. Praha 2002; Slovník české literatury 1970–1981. Praha

1985; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Onderek, Josef – spisovatel

* 11. 03. 1811 Těrlicko, okr. Karviná

† 08. 02. 1877 Skalice, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Karviná; Skalice, okr. Frýdek-Místek

Pozn.: ve Skalici sepsal Zpěvník a modlitební knihu; katolický kněz

Literatura: Československý hudební slovník osob a institucí. 2. M–Ž. Praha 1965; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 5 (17). Ostrava 2004.

Palowski, Gabriel – básník

* 16. 03. 1921 Karviná

† 01. 12. 1999 Třinec, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Dolní Lištná, okr. Frýdek-Místek

Pozn.: publikoval v českých i polských novinách
Literatura: Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Poláček, Jiří – literární historik; literární kritik

* 13. 03. 1951 Jablonná v Podještědí, okr. Česká Lípa

Místa působení: Brno

Oblast působení: Jihlavsko

Literatura: Černá, J.: Slovníček současných brněnských spisovatelů. Brno 1994.

Procházková, Lenka – prozaička

* 24. 03. 1951 Olomouc

Pozn.: její prózy vycházely v 70. a 80. letech v samizdatu

Literatura: Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Roštlapil, Václav – architekt; grafik; publicista

* 27. 03. 1901 Brno

† 09. 01. 1979 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: studijní cesty: Itálie, Francie, Holandsko, Španělsko

Literatura: Toman, P.: Nový slovník československých výtvarných umělců. Ostrava 1993; Kdy zemřeli...? 1980–1985. Praha 1992.

Skyba-Děhylovský, Josef – básník; divadelní ochotník; publicista

* březen 1851 Děhylov, okr. Opava

† 25. 10. 1933 Paskov, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Paskov, okr. Frýdek-Místek

Pozn.: 37 let byl starostou Paskova; přispíval do řady novin a časopisů

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 4. Opava 1981.

Sojková, Kamila – autorka dětské literatury; prozaička

* 04. 03. 1901 Předslav, okr. Klatovy

† 15. 02. 2000 Brno

Místa působení: Břeclav; Žďár nad Sázavou; Sazomín, okr. Žďár nad Sázavou

Oblast působení: Břeclavsko; Žďársko

Pozn.: spolupráce s vysíláním pro školy v brněnském rozhlasu

Literatura: Malovaný kraj, 36, 2000, č. 2; Čeští spisovatelé 20. století. Praha 1985; Slovník

českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998.

Ströbinger, Rudolf – autor literatury faktu; publicista; redaktor

* 05. 03. 1931 Milíčovice, okr. Znojmo

† prosinec 2005 Hage (Německo)

Pozn.: spolupráce s rozhlasem a televizí; od roku 1950 redaktor, od roku 1968 zástupce šéfredaktora deníku Lidová demokracie; po roce 1968 v Německu; byl ředitelem redakce Deutsche Welle v Kolíně nad Rýnem; spolupracoval s Rádiem Svobodná Evropa v Mnichově; byl předsedou exilového PEN klubu pro německé jazykové oblasti; po roce 1989 pracoval pro Český rozhlas 6 a rádio Impuls

Literatura: Slovník klubu autorů literatury faktu. Praha 1996; Československý biografický slovník. Praha 1992; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999; Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha 1998.

Světlík, Eduard – básník; hudebník; kulturní pracovník; nakladatel; překladatel; redaktor

* 13. 03. 1931 Blansko

Místa působení: Karviná

Pozn.: v Praze byl redaktorem Literárního měsíčníku, Kmene; šéfredaktor časopisu Škrť; soukromý nakladatel (nakl. Marsyas); překlady z němčiny a slovenštiny; v 60. letech psal pro ostravské kabaretní scény

Literatura: Almanach českých novinářů 1989–2008. Praha 2008; Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A–M.

Praha 1991; Polák, V.: Literární místopis okresu Blansko. Blansko 1985; Salon. Literární příloha Práva, 2002, č. 272.

Trull, Ernst – básník; prozaik

* 04. 03. 1861 Úblo, okr. Opava

† 18. 11. 1918 Milotice, okr. Bruntál

Pozn.: psal v sudetoněmeckém nářečí

Literatura: Region. Krnovské noviny, 28.3.1995.

Váhala, František – spisovatel

* 13. 03. 1881 Palačov, okr. Nový Jičín

† 03. 07. 1942 Brno

Místa působení: Valašské Meziříčí, okr. Vsetín

Pozn.: během svého působení v Praze vyvíjel propagační činnost ve prospěch Valašska; za pomoci při ukrývání parašutistů, kteří spáchali atentát na Heydricha, byl popraven

Literatura: Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001.

Zýbal, František – básník; prozaik

* 20. 03. 1891 Vnorovy, okr. Hodonín

† 06. 04. 1940 Frýdek-Místek

Místa působení: Frýdek-Místek; Hnojník, okr.

Frýdek-Místek; Třinec, okr. Frýdek-Místek;

Uherský Ostroh, okr. Uherské Hradiště; Místek, okr. Frýdek-Místek

Pozn.: přispíval do regionálních časopisů básněmi, historickými pojednáními a popísem lidových zvyků

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 8. Ostrava 1997; Poselství. Olomouc 1938.

Žila, Jaroslav – básník; prozaik

* 12. 03. 1961 Ostrava

Místa působení: Ostrava

Literatura: Machala, L.: Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990–1995. Olomouc 1996; Salon. Literární příloha Práva, 2003, č. 309; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Krok informuje

Krok vychází čtvrtletně v březnu, červnu, září a prosinci. Je k dostání (20 Kč) ve Vědecké knihovně v Olomouci, v knihkupectví Fontána, Kosmas, Studentcentrum, Tycho. Předplatné

na rok 2011 činí 80 Kč. Objednávky zasílejte na sekretariát Vědecké knihovny, Bezručova 3, 779 11 Olomouc, nebo na e-mail info@vkol.cz. Krok lze objednat i telefonicky na čísle 585 205 394.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí, názory autorů nemusí vždy vyjadřovat stanovisko redakce. Za věcný obsah článku ručí autor.

Pozvánka na Vánoční koncert

16. 12. 2010 v 19.00 hodin v Redutě

B. Britten A Ceremony of Carols

J. J. Ryba Česká mše vánoční

Sólisté
Elena Gazdíková soprán
Václava Krejčí Housková alt
Petr Martínek tenor
David Szendiuch bas
Anastázie Tomečková harfa

Sbor
Akademický sbor Žerotín
Moravská filharmonie Olomouc

Dirigent
Pavel Koňárek

Vstupenky v prodeji 1 týden před konáním koncertu v Infocentru v podloubí radnice.

Moravská filharmonie Olomouc
Horní náměstí 23, 772 00 Olomouc
www.mfo.cz

Z obsahu:

Na počátku byl sen, na konci próza

- Ivona Březinová

Rozumíme hlasu zvonů?

- Jana Opletová, Nela Chládková

Buď sláva Kašpárkům – vtipálkům z povolání!

- Luděk Richter

Exily a úkryty v české krajině

- Václav Vokolek

Jak stonali a léčili staří Čechové

- Alena M. Černá

Svorností a prací – bratři Kleinové

- Renáta Fifková

Karel Hynek Mácha očima grafologie

- Helena Veličková

4